

Szanowni Państwo, Drodzy Rolnicy,

W dzisiejszym świecie trudno poruszać się bez dobrej, rzetelnej informacji. Dotyczy to również prowadzenia gospodarstwa rolnego. W nowej perspektywie finansowej na lata 2014-2020 czekają nas zmiany. Dlatego też przygotowaliśmy tę broszurę informacyjną na temat zasady wzajemnej zgodności. Ponadto, od 1 stycznia 2015 roku, wejdą w życie nowe przepisy w zakresie płatności z tytułu praktyk rolniczych korzystnych dla klimatu i środowiska, czyli **zazielenienia**, jeden cały rozdział został poświęcony właśnie temu zagadnieniu. Jestem przekonany, że zamieszczone tutaj informacje pozwolą Państwu na dostosowanie prowadzonej w gospodarstwie produkcji rolnej do nowych wymagań.

Zasada wzajemnej zgodności będzie obejmować, podobnie jak obecnie, normy dobrej kultury rolnej zgodnej z ochroną środowiska (DKR) oraz podstawowe wymogi z zakresu zarządzania (SMR). Niemniej jednak, w związku z reformą Wspólnej Polityki Rolnej, zakres norm i wymogów wzajemnej zgodności został nieznacznie zmieniony. Część norm i wymogów została usunięta, inne zostały zmodyfikowane lub przeniesione do wymagań określonych dla płatności za zazielenienie. Jednak większość przepisów w zakresie zasady wzajemnej zgodności oraz wynikający z nich system kontroli i sankcji będą w zasadniczych kwestiach stanowiły kontynuację obecnego systemu.

Wprowadzenie nowej obowiązkowej formy płatności bezpośrednich, czyli płatności za zazielenienie, wiązać się będzie z koniecznością realizacji przez część rolników następujących praktyk: dywersyfikacji upraw, utrzymania trwałych użytków zielonych oraz utrzymania obszarów proekologicznych. Wymagania te mają na celu poprawę wpływu Wspólnej Polityki Rolnej na środowisko naturalne, w szczególności w zakresie różnorodności biologicznej.

Serdecznie zachęcam Państwa do zapoznania się z niniejszą lekturą. Właściwe przestrzeganie zasady wzajemnej zgodności jak i wymagań w zakresie zazielenienia jest istotne dla rolników, którzy dzięki temu otrzymują płatności w pełnej wysokości.

Minister Rolnictwa i Rozwoju Wsi

Marek Sawicki

UWAGA: Niniejsza broszura ma charakter wyłącznie informacyjny i nie zastępuje prawa obowiązującego w Rzeczypospolitej Polskiej. Treść broszury nie może być podstawą do jakichkolwiek roszczeń prawnych.

Informacje zawarte w broszurze są zgodne ze stanem prawnym obowiązującym na dzień złożenia broszury do druku. Mogą one ulec zmianie w wyniku nowelizacji przepisów prawa. Aktualne wymagania dostępne są na stronach internetowych instytucji wymienionych w dalszej części opracowania.*

* Tekst zaakceptowany do druku: 31 października 2014 r.

SPIS TREŚCI:

CZĘŚĆ I ZASADA WZAJEMNEJ ZGODNOŚCI	5
1. WZAJEMNA ZGODNOŚĆ – PODSTAWOWE INFORMACJE	5
1.1 Co to jest wzajemna zgodność?	5
1.2 Zasada wzajemnej zgodności od roku 2015	5
1.3 Kto prowadzi kontrole?	6
1.4 Gdzie szukać informacji?	6
2. ŚRODOWISKO, ZMIANA KLIMATU ORAZ UTRZYMANIE GRUNTÓW W DOBREJ KULTURZE ROLNEJ	7
2.1. Normy Dobrej Kultury Rolnej Zgodnej z Ochroną Środowiską (DKR)	7
2.2. Wymogi Wzajemnej Zgodności	9
2.2.1 Ochrona dzikiego ptactwa (dyrektywa ptasia)	9
2.2.2 Ochrona siedlisk przyrodniczych oraz siedlisk dzikiej fauny i flory (dyrektywa siedliskowa)	10
2.2.3 Ochrona wód przed zanieczyszczeniami spowodowanymi przez azotany pochodzenia rolniczego (dyrektywa azotanowa)	11
3. ZDROWIE PUBLICZNE, ZDROWIE ZWIERZĄT, ZDROWOTNOŚĆ ROŚLIN. IDENTYFIKACJA I REJESTRACJA ZWIERZĄT	17
3.1 Zdrowie zwierząt	17
3.2 Zdrowotność roślin	19
3.3 Przenośne gąbczaste encefalopatie (TSE)	20
3.4 Bezpieczeństwo żywności i pasz	21
3.4.1 Bezpieczeństwo pasz	21
3.4.2 Bezpieczeństwo żywności	23
3.5 Identyfikacja i rejestracja zwierząt	27
4. DOBROSTAN ZWIERZĄT	30
4.1 Ochrona wszystkich zwierząt gospodarskich	30
4.2 Dobrostan cieląt	32
4.3 Dobrostan świń	35
5. SANKCJE W ZAKRESIE ZASADY WZAJEMNEJ ZGODNOŚCI	38

CZĘŚĆ II ZAZIELENIE	41
1. WSTĘP	41
2. DYWERSYFIKACJA UPRAW	43
3. UTRZYMANIE TRWAŁYCH UŻYTKÓW ZIELONYCH (TUZ)	44
4. UTRZYMANIE OBSZARÓW PROEKOLOGICZNYCH (EFA)	45
A. Lista obszarów proekologicznych (EFA)	46
B. Kwalifikowalność a obszary proekologiczne	51
C. „Przylegające” obszary proekologiczne	51
D. Współczynniki ważenia i konwersji	56
E. Utrzymanie obszarów proekologicznych w gospodarstwie w praktyce	57
F. Wspólna realizacja praktyki utrzymania obszarów proekologicznych	61
5. SANKCJE W ZAKRESIE ZAZIELENIA	61

1. WZAJEMNA ZGODNOŚĆ – PODSTAWOWE INFORMACJE

1.1 Co to jest wzajemna zgodność?

Rolnik wnoszący o płatności bezpośrednie zobowiązany jest do spełnienia wymagań dotyczących utrzymania gruntów wchodzących w skład gospodarstwa w **Dobrej Kulturze Rolnej zgodnej z ochroną środowiska** (DKR) oraz **podstawowych wymogów z zakresu zarządzania**, określonych w załączniku II do rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 1306/2013.

Powyższe wymogi składają się na jeden mechanizm noszący wspólną nazwę **zasady wzajemnej zgodności**. Zasada wzajemnej zgodności oznacza powiązanie wysokości uzyskiwanych płatności bezpośrednich przez rolników, a także płatności nieinwestycyjnych otrzymywanych w ramach Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007-2013 oraz 2014-2020, ze spełnianiem przez nich określonych wymogów.

Wymogi te zostały podzielone na następujące obszary:

- środowisko, zmiana klimatu oraz utrzymanie gruntów w dobrej kulturze rolnej;
- zdrowie publiczne, zdrowie zwierząt i zdrowie roślin;
- dobrostan zwierząt.

1.2 Zasada wzajemnej zgodności od roku 2015

Od roku 2015 zasada wzajemnej zgodności obejmuje mniejszą niż dotychczas liczbę wymogów i norm DKR. Z jej zakresu usunięto wymogi dotyczące stosowania osadów ściekowych (dotychczasowy SMR 3) oraz chorób zwierząt: pryszczycy, choroby pęcherzykowej świń i choroby niebieskiego języka (dotychczasowe SMR-y 13-15).

W zakresie norm DKR najistotniejsza zmiana dotyczy obowiązku utrzymania gruntów rolnych, dotychczas realizowanego przez normy *m.in. ochronę trwałych użytków zielonych i przeciwdziałanie wkraczaniu niepożądanego rośliności na grunty rolne*. Obowiązek ten został wzmocniony i stanowi teraz kryterium kwalifikowalności do płatności bezpośrednich gruntów, na których nie jest prowadzona produkcja.

1.3 Kto prowadzi kontrole?

Organami odpowiedzialnymi za przeprowadzanie kontroli w zakresie wzajemnej zgodności tak jak dotychczas będą odpowiedzialne dwa organy: Agencja Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa (ARiMR) - w zakresie spełniania przez rolnika norm DKR oraz wymogów dotyczących środowiska, zmiany klimatu, zdrowotności roślin i bezpieczeństwa żywności w części dotyczącej produktów pochodzenia roślinnego oraz Inspekcja Weterynaryjna (IW) - w zakresie identyfikacji i rejestracji zwierząt, zdrowia zwierząt, bezpieczeństwa pasz i żywności w części dotyczącej produktów pochodzenia zwierzęcego oraz dobrostanu zwierząt.

1.4 Gdzie szukać informacji?

Informacje na temat wymogów wzajemnej zgodności można uzyskać na stronach internetowych Ministerstwa Rolnictwa i Rozwoju Wsi (www.minrol.gov.pl), Agencji Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa (www.arimr.gov.pl) oraz Centrum Doradztwa Rolniczego (www.cdr.gov.pl), a także bezpośrednio w biurach powiatowych i oddziałach regionalnych ARiMR oraz ośrodkach doradztwa rolniczego.

Ponadto rolnicy, których gospodarstwa położone są na obszarach szczególnie narażonych na zanieczyszczenia azotanami pochodzącymi ze źródeł rolniczych (OSN), mogą dodatkowo uzyskać informacje dotyczące programów działań na swoich terenach we właściwym terytorialnie Regionalnym Zarządzie Gospodarki Wodnej, urzędzie gminy, ośrodku doradztwa rolniczego lub w izbie rolniczej.

Pamiętaj!

Wymogi wzajemnej zgodności stanowią tylko niewielką część przepisów obowiązujących w Polsce w ramach omawianych obszarów.

2. ŚRODOWISKO, ZMIANA KLIMATU ORAZ UTRZYMANIE GRUNTÓW W DOBREJ KULTURZE ROLNEJ

2.1. Normy Dobrej Kultury Rolnej Zgodnej z Ochroną Środowiska (DKR)

Dotyczą wszystkich gospodarstw posiadających grunty rolne

Celem Dobrej Kultury Rolnej jest właściwe zarządzanie glebą poprzez przestrzeganie norm dotyczących: przeciwdziałania erozji gleby, ograniczania degradacji substancji organicznej, przeciwdziałania zmianom struktury gleby, zarządzania zasobami wodnymi w rolnictwie i ochroną wody oraz **ukierunkowanie ich na wzmocnienie standardów w zakresie ochrony środowiska oraz zmian klimatu.**

DKR 1 Ustanowienie stref buforowych wzdłuż cieków wodnych

- Nawozy na gruntach rolnych stosuje się w odległości co najmniej 5 m, a w przypadku gnojowicy w odległości co najmniej 10 m od brzegu:
 - jezior i zbiorników wodnych o powierzchni do 50 ha,
 - cieków wodnych,
 - rowów, z wyłączeniem rowów o szerokości do 5 m liczonej na wysokości górnej krawędzi brzegu rowu,
 - kanałów w rozumieniu przepisów ustawy z dnia 18 lipca 2001 r. – Prawo wodne.
- Nawozy na gruntach rolnych stosuje się w odległości co najmniej 20 m od:
 - brzegu jezior i zbiorników wodnych o powierzchni powyżej 50 ha,
 - ujęć wody, jeżeli nie ustanowiono strefy ochronnej na podstawie przepisów ustawy z dnia 18 lipca 2001 r. – Prawo wodne,
 - obszarów morskiego pasa nadbrzeżnego.

DKR 2 Przestrzeganie procedur wydawania zezwoleń w przypadku nawadniania

- Przy nawadnianiu gruntów rolnych wodą podziemną za pomocą deszczowni lub przy poborze wody powierzchniowej lub podziemnej w celu nawadniania w ilości większej niż 5 m³ na dobę, rolnik posiada pozwolenie wodnoprawne.

DKR 3 Ochrona wód podziemnych przed zanieczyszczeniem

- Zabrania się wprowadzania bezpośrednio i pośrednio do wód podziemnych substancji szczególnie szkodliwych określonych w wykazie I załącznika nr 11 do rozporządzenia Ministra Środowiska z dnia 24 lipca 2006 r. w sprawie warunków, jakie należy spełnić przy wprowadzaniu ścieków do wód lub do ziemi, oraz w sprawie substancji szczególnie szkodliwych dla środowiska wodnego (Dz. U. Nr 137, poz. 984 oraz z 2009 r. Nr 27, poz. 169), zwanego dalej „rozporządzeniem w sprawie warunków, jakie należy spełnić przy wprowadzaniu ścieków do wód lub do ziemi”, w zakresie w jakim dotyczy to działalności rolniczej. (Nie dotyczy sytuacji, gdy substancje niebezpieczne są zawarte w ściekach bytowych i komunalnych).
- Zabrania się wprowadzania do gleby substancji szczególnie szkodliwych określonych w wykazie II załącznika nr 11 do rozporządzenia w sprawie warunków, jakie należy spełnić przy wprowadzaniu ścieków do wód lub do ziemi, w zakresie w jakim dotyczy to działalności rolniczej. (Nie dotyczy sytuacji, gdy rolnik posiada pozwolenie wodnoprawne i przestrzega warunków w nim zawartych lub gdy substancje niebezpieczne są zawarte w ściekach bytowych i komunalnych).

DKR 4 Minimalna pokrywa glebowa

- **NORMA ZMIENIONA!** Powierzchnię stanowiącą co najmniej 30 % gruntów ornych, położonych na obszarach zagrożonych erozją wodną, wchodzących w skład gospodarstwa rolnego, pozostawia się pod **pokrywą glebową** w terminie co najmniej od dnia **1 listopada** do dnia 15 lutego.

Pod pojęciem pokrywy glebowej rozumie się: okrywę roślinną, ściernisko, resztki poźniwne rośliny przedplonowej i mulcz.

DKR 5 Minimalne zagospodarowanie terenu odzwierciedlające warunki danego miejsca w celu ograniczenia erozji

- Grunty orne położone na stokach o nachyleniu powyżej 20° nie są wykorzystywane pod uprawę roślin wymagających utrzymywania redlin wzdłuż stoku lub jako ugór czarny. Można je wykorzystywać pod uprawę roślin wieloletnich, z okrywą roślinną lub ściółką w międzyrzędziach.

DKR 6 Utrzymanie poziomu materii organicznej gleby

- Zabrania się wypalania gruntów rolnych.

DKR 7 Zachowanie cech krajobrazu (zakaz przycinania żywopłotów i drzew w okresie wylęgu i chowu ptaków)

- Nie wolno niszczyć drzew będących pomnikami przyrody oraz rowów do 2 m szerokości.

- Rolnik jest obowiązany do zachowania w obrębie działki rolnej oczek wodnych o łącznej powierzchni do 100 m².
- **NOWA NORMA!** Zabrania się przycinania żywopłotów i drzew znajdujących się w obrębie działki rolnej w okresie od 15 kwietnia do 31 lipca (z wyłączeniem wierzb, drzew owocowych i zagajników o krótkiej rotacji).

2.2. Wymogi Wzajemnej Zgodności

Ochrona środowiska w ramach wymogów wzajemnej zgodności obejmuje ochronę ptaków i siedlisk przyrodniczych dzikiej fauny i flory oraz ochronę wód przed azotanami pochodzącymi ze źródeł rolniczych.

2.1.1 Ochrona dzikiego ptactwa (dyrektywa ptasia¹)

WYMOGI

Dotyczą rolników, których gospodarstwa rolne lub ich część są położone na obszarze Natura 2000

- Przestrzega się wymogów obligatoryjnych wynikających z planów zadań ochronnych albo planów ochrony w zakresie dotyczącym gatunków ptaków objętych ochroną*.
- Zabrania się podejmowania działań mogących, osobno lub w połączeniu z innymi działaniami, **znacząco negatywnie oddziaływać na cele ochrony obszaru Natura 2000.**

Powyższy zakaz nie dotyczy rolnika, który realizuje działanie po uzyskaniu stosownego zezwolenia.

Przedsięwzięcia, które mogą **znacząco oddziaływać na obszar Natura 2000**, mogą być realizowane, jeżeli:

- została wydana pozytywna decyzja administracyjna, albo
- po przeprowadzeniu oceny oddziaływania przedsięwzięcia na obszar Natura 2000 została wydana pozytywna decyzja administracyjna.

Dotyczą wszystkich rolników na obszarze całego kraju

- Przestrzega się zakazu niszczenia siedlisk i ostoi będących obszarem rozrodu, wychowu młodych, odpoczynku, migracji lub żerowania ptaków podlegających

¹ Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2009/147/WE z dnia 30 listopada 2009 r. w sprawie ochrony dzikiego ptactwa (Dz. Urz. L 20 z 26.1.2010 r.).

ochronie **.

• W strefach ochrony ostoi miejsc rozrodu i regularnego przebywania ptaków zabrania się:***

- wycinania drzew lub krzewów,
- dokonywania zmian stosunków wodnych, jeżeli nie jest to związane z potrzebą ochrony poszczególnych gatunków,
- wznoszenia obiektów, instalacji i urządzeń.

Zakaz ten nie dotyczy osób posiadających zezwolenie regionalnego dyrektora ochrony środowiska na dokonanie tych czynności.

** Gatunki ptaków objętych ochroną zostały wymienione w załączniku nr 2 do rozporządzenia Ministra Środowiska z dnia 12 stycznia 2011 r. w sprawie obszarów specjalnej ochrony ptaków (Dz. U. Nr 25, poz.133 z późn. zm.), które spełniają kryteria określone w rozporządzeniu Ministra Środowiska z dnia 13 kwietnia 2010 r. w sprawie siedlisk przyrodniczych oraz gatunków będących przedmiotem zainteresowania Wspólnoty, a także kryteriów wyboru obszarów kwalifikujących się do uznania lub wyznaczenia jako obszary Natura 2000 (Dz. U.2010 Nr 77, poz. 510).*

*** Gatunki ptaków objętych ochroną zostały wymienione w załącznikach nr 1 i 2 do rozporządzenia Ministra Środowiska z dnia 7 października 2014 r. w sprawie ochrony gatunkowej zwierząt (Dz. U. z 2014 r. poz. 1348).*

**** Gatunki ptaków objętych ochroną zostały wymienione w załączniku nr 4 do rozporządzenia Ministra Środowiska z dnia 7 października 2014 r. w sprawie ochrony gatunkowej zwierząt.*

2.1.2 Ochrona siedlisk przyrodniczych oraz siedlisk dzikiej fauny i flory (dyrektywa siedliskowa²)

WYMOGI

Dotyczą rolników, których gospodarstwa rolne lub ich część są położone na obszarze Natura 2000

• Przestrzega się wymogów obligatoryjnych wynikających z planów zadań ochronnych (PZO) lub planów ochrony (PO) w zakresie dotyczącym typów siedlisk przyrodniczych, gatunków zwierząt i roślin objętych ochroną*.

** Gatunki objęte ochroną zostały wymienione w załączniku nr 1-3 do rozporządzenia Ministra Środowiska z dnia 13 kwietnia 2010 r. w sprawie siedlisk przyrodniczych oraz gatunków będących przedmiotem zainteresowania Wspólnoty, a także kryteriów wyboru obszarów kwalifikujących się do uznania lub wyznaczenia jako obszary Natura 2000 .*

² Dyrektywa Rady 92/43/EWG z dnia 21 maja 1992 r. w sprawie ochrony siedlisk przyrodniczych oraz dzikiej fauny i flory (Dz. Urz. WE L 206 z 22.07.1992, str. 7, z późn. zm.).

2.1.3 Ochrona wód przed zanieczyszczeniami spowodowanymi przez azotany pochodzenia rolniczego (dyrektywa azotanowa³)

W Polsce **obszary szczególnie narażone na zanieczyszczenia azotanami pochodzenia rolniczego (OSN)**, na których należy ograniczyć odpływ azotu ze źródeł rolniczych, obejmą około 4,46% powierzchni kraju, co stanowi 7,36% powierzchni użytków rolnych.

Dla każdego z obszarów OSN właściwe terytorialnie regionalne zarządy gospodarki wodnej opracowały **Programy działań**, mające na celu ograniczenie odpływu azotu ze źródeł rolniczych. Są one jednolite pod względem wymogów dla wszystkich obszarów OSN na terenie całego kraju.

Program działań obliuguje wszystkich rolników prowadzących działalność rolniczą na obszarach OSN do gospodarowania zgodnie z określonymi wymogami, które dotyczą w szczególności: przestrzegania określonych terminów, zasad i dawek nawożenia, prowadzenia dokumentacji wszystkich zabiegów agrotechnicznych, w szczególności związanych z nawożeniem oraz właściwego przechowywania nawozów naturalnych i pasz soczystych.

Rolnik powinien zapoznać się z wykazem obszarów OSN i Programami działań, dostępnymi na stronie internetowej Krajowego Zarządu Gospodarki Wodnej (www.kzgw.gov.pl) lub na stronach regionalnych zarządów gospodarki wodnej. Informacje te można również uzyskać bezpośrednio w biurach powiatowych ARiMR i ośrodkach doradztwa rolniczego.

WYMOGI

Dotyczą rolników, których gospodarstwa rolne lub ich część są położone na obszarze szczególnie narażonym na zanieczyszczenia azotanami pochodzenia rolniczego (OSN)

- Przestrzega się wymagań z Programów działań mających na celu ograniczenie odpływu azotu ze źródeł rolniczych.

³ Dyrektywa Rady 91/676/EWG z dnia 12 grudnia 1991 r. *dotycząca ochrony wód przed zanieczyszczeniami spowodowanymi przez azotany pochodzenia rolniczego* (Dz. U. L 375 z 31.12.1991, str. 1-8).

Na obszarach OSN rolników obowiązują wymagania w zakresie:

• Przestrzegania właściwych okresów nawożenia

Program działań zawiera szczegółowe terminy, w których dozwolone jest stosowanie nawozów naturalnych, organicznych i mineralnych (azotowych). Z zasady nawożenie stosuje się w okresach i w warunkach, gdy nie ma zagrożenia, że zawarte w nich składniki mineralne, szczególnie związki azotu, będą wymywane do wód gruntowych lub zmywane do wód powierzchniowych. Natomiast nawożenia nie stosuje się przez cały rok na glebach nieuprawianych, w tym na ugorach.

W zależności od sposobu użytkowania gruntu i rodzaju nawozu, w Programie zawarto następujące terminy stosowania nawozów:

1. **Nawozy naturalne i organiczne** na gruntach ornych stosuje się w okresie od dnia 1 marca do dnia 15 listopada.
2. **Nawozy płynne naturalne** na łąkach trwałych i pastwiskach trwałych stosuje się od dnia 1 marca do dnia 15 sierpnia.
3. **Nawozy stałe naturalne** stosuje się:
 - na łąkach trwałych od dnia 1 marca do dnia 30 listopada,
 - na pastwiskach trwałych od dnia 1 marca do dnia 15 kwietnia i od dnia 15 października do dnia 30 listopada.
4. **Nawozy azotowe mineralne** stosuje się:
 - na gruntach ornych i w uprawach wieloletnich od dnia 1 marca do dnia 15 listopada⁴.
 - na łąkach trwałych i pastwiskach trwałych od dnia 1 marca do dnia 15 sierpnia.

• Warunków przechowywania nawozów naturalnych oraz postępowania z odciekami

W zakresie przechowywania nawozów naturalnych (obornika, gnojówki, gnojowicy) rolnicy są zobowiązani do posiadania:

- płyty obornikowej lub innego miejsca przechowywania obornika specjalnie przygotowanego w tym celu z materiałów szczelnych i nieprzepuszczalnych zabezpieczających przed przedostaniem się odcieków do wód lub do gruntu, a w przypadku rolnika, który prowadzi chów lub hodowlę drobiu powyżej 40 000 stanowisk lub chów lub hodowlę świń powyżej 2 000 stanowisk dla świń o wadze ponad 30 kg lub 750 stanowisk dla macior – płyty obornikowej,
- zbiornika na gnojówkę i na gnojowicę, który zapewni możliwości gromadzenia co najmniej 4 - miesięcznej produkcji tego nawozu.

⁴ Termin 15 listopada nie dotyczy producentów buraków, kukurydzy, którzy zawarli umowę kontraktacyjną na dostawę buraków, kukurydzy po dniu 15 listopada. Dla nich jesienny termin graniczny stosowania nawozów azotowych mineralnych oblicza się dodając 14 dni do terminu dostawy produktów rolnych objętych umową kontraktacyjną, jednak nie później niż po zakończeniu okresu wegetacyjnego w danym regionie.

Rolnik ma czas na dostosowanie powierzchni miejsc do przechowywania obornika lub pojemności zbiorników do przechowywania gnojówki i gnojowicy do ostatniego dnia obowiązywania właściwego programu działań. Po tym terminie ww. miejsca będą musiały zapewnić możliwość gromadzenia co najmniej 6-miesięcznej produkcji tych nawozów w okresach, w których nie są one wykorzystywane rolniczo.

Obornik, gnojówka lub gnojowica muszą być przechowywane w sposób zabezpieczający przed przenikaniem odcieków do wód lub do gruntu. Program działań dopuszcza także możliwość przechowywania obornika poza płytą obornikową, na specjalnie w tym celu przygotowanym miejscu (zabezpieczonym materiałami szczelnymi i nieprzepuszczalnymi), które będzie zabezpieczone przed przedostaniem się odcieków do wód lub do gruntu. Jednakże nie dotyczy to rolników, którzy prowadzą chów lub hodowlę drobiu powyżej 40 000 stanowisk lub chów lub hodowlę świń powyżej 2 000 stanowisk dla świń o wadze ponad 30 kg lub 750 stanowisk dla macior.

Rolnicy w okresie od dnia 1 marca do dnia 31 października mogą również złożyć obornik na przyzmię bezpośrednio na gruncie, jednak nie dłużej niż przez okres 12 tygodni z jednoczesnym zachowaniem warunków przewidzianych dla tego typu przechowywania. Zgodnie z Programem przyzmię lokalizuje się poza zagłębieniem terenu, na możliwie płaskim terenie, o dopuszczalnym spadku do 3%, na terenie niepiaszczystym i niepodmokłym, w odległości większej niż 20 m od linii brzegu wód powierzchniowych.

W przypadku ponownego złożenia obornika na przyzmię w następnym sezonie wegetacyjnym, przyzma musi być zlokalizowana w innym miejscu. Kolejnym warunkiem złożenia obornika na przyzmię jest zaznaczenie na mapie lub szkicu umiejscowienia przyzmy i daty jej złożenia. **Ponadto, określono warunki dla sposobu przechowywania i składowania pasz soczystych i kiszzonek.**

Kiszzonki, pasze soczyste należy zabezpieczyć w taki sposób, aby soki nie wyciekały do gruntu. Dodatkowo rolnik musi pamiętać, że kiszzonek można składować w odległości większej niż 20 m od linii brzegu wód powierzchniowych oraz źródeł i ujęć wody, w sposób zabezpieczający przed wyciekami soków do gruntu.

Ponadto wszystkie instalacje i urządzenia budowlane rolniczych służące do odprowadzania zużytych wód, soków kiszzonek, a także nieczystości i zanieczyszczeń powinny być zabezpieczone przed przenikaniem szkodliwych substancji do wód i gruntu.

Program zawiera nowy sposób obliczania minimalnej powierzchni do przechowywania nawozów naturalnych, w którym uwzględniono okres wypasu zwierząt na pastwisku oraz zastosowane w gospodarstwie systemy utrzymania zwierząt oraz wyposażenie techniczne. W celu wyliczenia niezbędnej pojemności (V) należy przeliczyć zwierzęta utrzymywane w gospodarstwie na liczbę DJP - Duże Jednostki Przeliczeniowe - (I) wartości przeliczeniowe stanowią załącznik do Programu działań. Następnie otrzymaną liczbę należy pomnożyć przez wskaźnik

pojemności do przechowywania nawozów w przeliczeniu na 1 DJP (II) oraz przez właściwy współczynnik odliczenia okresu pastwiskowego (III), a także przez współczynnik dotyczący zastosowanego w gospodarstwie systemu utrzymania zwierząt oraz wyposażenia technicznego (IV).

Jednocześnie niezbędną powierzchnię płyt obornikowych (m^2) w stosunku do jej pojemności (m^3) wylicza się dzieląc wartość X1 przez deklarowaną wysokość składowania, wynikającą z posiadanych przez rolnika środków technicznych.

Tab. 1. Sposób obliczania pojemności płyty gnojowej lub pojemności zbiornika na gnojowicę albo gnojówkę dla gatunków innych niż drób

Lp	Rodzaj wyposażenia	Liczba zwierząt przeliczona na DJP	Pojemność płyty/zbiornika na 1 DJP (m^3)	Współz. odliczenia okresu pastwiskowego	Współz. odliczenia systemu i wyposażenia	Pojemność płyty/zbiornika (m^3)
		I	II	III	IV	V
1	plyty gnojowe	nDJP	2,70*	A	-	$X1 = 2,70 \times A \times nDJP$
2	zbiorniki na gnojówkę	nDJP	1,80*	B	F	$X2 = 1,8 \times B \times F \times nDJP$
3	zbiorniki na gnojowicę	nDJP	7,80*	C	F	$X3 = 7,8 \times C \times F \times nDJP$

Źródło: opracowanie własne Instytutu Zootechniki PIB

* W przypadku chowu krów mlecznych podane w tabeli pojemności płyty/zbiornika dotyczą kategorii krów mlecznych o wydajności mlecznej 6 tys. l. Dla krów o wydajności mlecznej 6-8 tys. l podane wartości należy zwiększyć o 10% a dla krów mlecznych o wydajności mlecznej powyżej 8 tys. o 20%.

Tab. 2. Sposób obliczania pojemności płyty gnojowej i pojemności zbiornika na gnojówkę dla drobiu

Lp	Rodzaj wyposażenia	Liczba zwierząt przeliczona na DJP	Pojemność płyty/zbiornika na 1 DJP (m^3)	Współz. odliczenia okresu pastwiskowego	Współz. odliczenia systemu i wyposażenia	Pojemność płyty/zbiornika (m^3)
		I	II	III	IV	V
1	plyty gnojowe	nDJP	1,8	A	D, F	$X1 = 1,80 \times A \times D \times F \times nDJP$
2	zbiorniki na gnojówkę	nDJP	1,3	B	E	$X2 = 1,30 \times B \times E \times nDJP$

Źródło: opracowanie własne Instytutu Zootechniki PIB

1. nDJP - liczba zwierząt w gospodarstwie wyrażona w DJP.
2. X1 – X3 – pojemność płyty gnojowej lub pojemność zbiornika na gnojówkę albo gnojowicę - stanowiąca iloczyn liczby zwierząt w gospodarstwie wyrażonej w DJP i okresu pastwiskowego i pojemności płyty gnojowej lub pojemności zbiornika na gnojówkę albo gnojowicę na 1 DJP.
3. A, B, C - współczynniki odliczenia okresu pastwiskowego - współczynnik ma zastosowanie, jeśli utrzymywane w gospodarstwie zwierzęta i ptaki korzystają z wypasu na pastwisku przez cały okres pastwiskowy. Dla zwierząt utrzymywanych bez pastwiska wartość współczynników A, B, C przyjmuje wartość = 1.
A – dla płyt gnojowych,
B – dla zbiorników na gnojówkę,
C – dla zbiorników na gnojowicę.
4. D, E, F – współczynniki odliczenia ze względu na zastosowane rozwiązania systemów utrzymania oraz wyposażenia techniczne,
D – system bezściołowy dla drobiu,
E – podsuszanie pomiotu w chowie drobiu,
F – zadaszenie lub przykrycie nieprzepuszczalną folią płyty obornikowej.

Tab. 3. Wartości współczynników odliczenia okresu pastwiskowego, systemu utrzymania oraz wyposażenia technicznego

Lp.	Gatunek, typ użytkowości zwierząt	Współczynnik					
		A	B	C	D	E	F
1.	Bydło mleczne	0,7	0,8	0,7	-	-	0,8
2.	Bydło mięsne	0,5	0,8	0,7	-	-	0,8
3.	Konie	0,7	0,8	-	-	-	0,8
4.	Owce	0,5	0,8	-	-	-	0,8
5.	Świnie	0,7	0,8	0,7	-	-	0,8
6.	Drób	0,8	0,8	-	0,7	0,8	0,8

Źródło: opracowanie własne Instytutu Zootechniki PIB

Pamiętaj !

Obsada zwierząt w gospodarstwie powinna być dostosowana do możliwości wykorzystania nawozów naturalnych lub nadmiar tych nawozów powinien być zbywany.

- **Przestrzegania zasad nawożenia pól na terenie o dużym nachyleniu**

Rolnicy posiadający działki rolne na terenie o dużym nachyleniu zobowiązani są do przestrzegania zasad nawożenia pól na terenie o dużym nachyleniu, wynikających z legislacji krajowej w zakresie nawozów i nawożenia, jak również stosowania ścieków oraz komunalnych osadów ściekowych. Ponadto w przypadku posiadania działek o nachyleniu powyżej 10%, wprowadzono wymóg mówiący o tym, że zabiegi uprawowe należy wykonywać w kierunku poprzecznym do nachylenia stoku, o ile pozwala na to usytuowanie i powierzchnia działki.

- **Ograniczenia nawożenia na glebach podmokłych, zalanych, zamrzniętych lub pokrytych śniegiem**

Ograniczenia nawożenia na glebach podmokłych, zalanych, zamrzniętych lub pokrytych śniegiem będą dotyczyły stosowania przez rolników nawozów, ścieków oraz komunalnych osadów ściekowych. Przykładowym wymogiem jest możliwość stosowania nawozów oraz rolnicze wykorzystywanie ścieków tylko na glebach niezamrzniętych powierzchniowo. Wyjątek stanowi pierwsza wiosenna dawka nawozów azotowych na uprawach roślin ozimych na glebach zamrzniętych powierzchniowo (nocne przymrozki i odwilże w dzień), jeżeli uzasadniają to względy agrotechniczne.

- **Nawożenia w pobliżu cieków**

Należy zwrócić uwagę na przepisy dotyczące stosowania nawozów oraz komunalnych osadów ściekowych w sąsiedztwie cieków i zbiorników wodnych. Ustalone odległości od cieków wodnych, w jakich można stosować nawozy, zgodne są z normami Dobrej Kultury Rolnej (patrz str. 7 „*Ustanowienie stref buforowych wzdłuż cieków wodnych*”- czyli **przynajmniej 5 m, 10 m lub 20 m**). Dodatkowo wprowadzono wymóg mówiący o tym, iż wodę z mycia rozsiewaczy nawozów i opryskiwaczy rozlewa się w odległości większej niż 20 m od brzegu zbiorników oraz cieków wodnych. Natomiast z uwagi na możliwość zanieczyszczenia wody odchodami zwierząt, wodopoje lokalizuje się poza zbiornikami i ciekami wodnymi.

- **Stosowanie dawek i sposobów nawożenia**

W Programie określono ogólne wymogi dotyczące nawożenia nawozami, ściekami oraz komunalnymi osadami ściekowymi wynikające z obowiązującej legislacji krajowej w tym obszarze. Program działań przewiduje, że ilość zastosowanych w ciągu roku **nawozów naturalnych** nie może przekroczyć dawki 170 kg azotu (N) w czystym składniku na 1 ha użytków rolnych. Dodatkowo dawka azotu pochodzącego z płynnych nawozów naturalnych jest obniżona do 85 kg N/ha/rok na łąkach i pastwiskach w przypadku użytkowania zmiennego (kośno-pastwiskowego) i przy wypasie kwaterowym.

Zakazano stosowania komunalnych osadów ściekowych na gruntach wykorzystywanych jako pastwiska i łąki. Określono także wymogi dotyczące stosowania ścieków przeznaczonych do rolniczego wykorzystania.

Ponadto jednym z podstawowych obowiązków jest posiadanie **przez rolnika planu nawożenia**, do którego zobowiązani są:

- rolnicy, którzy prowadzą chów lub hodowlę drobiu powyżej 40 000 stanowisk lub chów lub hodowlę świń powyżej 2 000 stanowisk dla świń o wadze ponad 30 kg lub 750 stanowisk dla macior,
- rolnicy gospodarujący na powierzchni przekraczającej 100 ha użytków rolnych położonych na obszarze OSN.

Pozostali rolnicy, gospodarujący na powierzchni do 100 ha użytków rolnych na obszarach OSN, zobowiązani są do nieprzekraczania maksymalnych dawek nawożenia azotem określonych w załączniku do Programu działań dla poszczególnych upraw w plonie głównym. Załącznik zawiera listę upraw z przypisaną do tej uprawy maksymalną dawką azotu pochodzącą ze wszystkich źródeł tzn. **nawozów mineralnych, naturalnych oraz organicznych i środków do użyźniania gleby.** W przypadku, gdy w gospodarstwie wytwarzane są nawozy naturalne w ilości przekraczającej możliwości ich zastosowania w gospodarstwie rolnym, należy znaleźć odbiorcę tych nadwyżek. Ponadto prowadzący działalność rolniczą na obszarach OSN zobowiązani są do prowadzenia dokumentacji wszystkich zabiegów agrotechnicznych, a w szczególności tych związanych z nawożeniem (termin, rodzaj, zastosowana dawka pod daną uprawę).

3. ZDROWIE PUBLICZNE, ZDROWIE ZWIERZĄT, ZDROWOTNOŚĆ ROŚLIN. IDENTYFIKACJA I REJESTRACJA ZWIERZĄT

Gospodarstwo rolne jest pierwszym ogniwem w łańcuchu żywnościowym i to właśnie na nim spoczywa olbrzymia odpowiedzialność za wyprodukowanie i wprowadzenie do obrotu bezpiecznej żywności lub surowca do jej produkcji.

3.1 Zdrowie zwierząt

WYMOGI

Dotyczą wszystkich posiadaczy zwierząt

- Dokumentacja leczenia zwierząt gospodarskich przechowywana jest przez utrzymującego zwierzęta przez 5 lat od daty dokonania ostatniego wpisu.
- Zakaz podawania zwierzętom gospodarskim, zwierzętom akwakultury oraz zwierzętom dzikim utrzymywanym jak zwierzęta gospodarskie związków o działaniu hormonalnym, tyreostatycznym i β -agonistycznym w celach innych niż lecznicze.
- Zakaz posiadania i przechowywania w gospodarstwie produktów leczniczych weterynaryjnych zawierających substancje o działaniu beta-agonistycznym, które

mogą być stosowane w celu przyspieszenia porodu oraz estradiol 17β lub jego estropodobne pochodne.

- Zakaz podawania w postaci zastrzyków substancji mających działanie beta-agonistyczne, w celu przyspieszenia porodu u krów, zwierzętom hodowlanym, włącznie ze zwierzętami reprodukcyjnymi, które nie będą dalej wykorzystywane do celów rozplodowych.
- Zakaz umieszczania na rynku lub uboju zwierząt gospodarskich lub zwierząt dzikich utrzymywanych przez człowieka jak zwierzęta gospodarskie, w organizmach których znajdują się lub u których wykryto substancje zabronione, z wyłączeniem przypadków, gdy substancje te zostały podane w celach leczniczych.
- Zakaz umieszczania na rynku i przetwarzania mięsa zwierząt gospodarskich, zwierząt dzikich utrzymywanych przez człowieka jak zwierzęta gospodarskie i zwierząt akwakultury, w organizmach których znajdują się lub u których wykryto substancje zabronione z wyłączeniem przypadków, gdy substancje te zostały podane w celach leczniczych.
- Zabronione jest umieszczanie na rynku mięsa lub innych produktów pochodzenia zwierzęcego pochodzących od zwierząt, którym podawano substancje lecznicze o działaniu estrogenym, androgennym lub gestagennym, jeżeli przed dokonaniem uboju zwierzęcia nie był przestrzegany okres karencji wymagany dla wydalenia z jego organizmu produktów leczniczych weterynaryjnych.
- Zabrania się wykonywania czynności zootechnicznych* na zwierzętach przeznaczonych do chowu lub hodowli, włącznie ze zwierzętami reprodukcyjnymi, które nie będą dalej wykorzystywane do celów rozplodowych.

Dotyczą posiadaczy zwierząt akwakultury

- Przestrzegany jest zakaz utrzymywania w gospodarstwie zwierząt akwakultury, w organizmach których znajdują się lub u których wykryto substancje zabronione, chyba że podawano je w celach leczniczych.

Dotyczą hodowców ryb

- Zabrania się poddawania ryb zabiegom zmiany płci po ukończeniu przez nie 3 miesiąca życia.

** W rozumieniu ustawy z dnia 11 marca 2004 r. o ochronie zdrowia zwierząt oraz zwalczaniu chorób zakaźnych zwierząt (Dz. U. z 2008 Nr 213, poz. 1342 z późn. zm.) np. podawanie substancji w celu synchronizacji rui, przygotowanie biorców, dawców zarodków do implantacji itp.*

3.2 Zdrowotność roślin

WYMOGI

Dotyczą wszystkich rolników

- Stosuje się tylko środki ochrony roślin dopuszczone do obrotu.
- Środki ochrony roślin stosuje się wyłącznie zgodnie z etykietą stosowania oraz w taki sposób, aby nie dopuścić do zagrożenia zdrowia ludzi, zwierząt i środowiska.
- Środki ochrony roślin przechowuje się zgodnie z zaleceniami zawartymi na etykiecie.
- Środki ochrony roślin stosuje się sprzętem sprawnym technicznie, który użyty zgodnie z przeznaczeniem nie spowoduje zagrożenia dla zdrowia ludzi i zwierząt oraz środowiska.
- Osoba wykonująca zabiegi środkami ochrony roślin posiada aktualne zaświadczenie o ukończeniu szkolenia:
 - w zakresie stosowania środków ochrony roślin lub
 - w zakresie integrowanej produkcji roślin lub
 - w zakresie doradztwa dotyczącego środków ochrony roślin lub
 - ukończyła, nie wcześniej niż 5 lat, przed wykonywaniem zabiegów przy użyciu środków ochrony roślin, szkolenie wymagane w innym państwie członkowskim, lub w państwie będącym stroną umowy o Europejskim Obszarze Gospodarczym, na podstawie przepisów obowiązujących w tym państwie, potwierdzone dokumentem o ukończeniu tego szkolenia, lub przedstawiła inny dokument wydany na podstawie przepisów obowiązujących w tym państwie, potwierdzający uzyskanie uprawnień do wykonywania zabiegów z zastosowaniem środków ochrony roślin.
 - lub posiada inne uprawnienia.
- Należy prowadzić ewidencję zabiegów wykonywanych przy użyciu środków ochrony roślin.

3.3 Przenośne gąbczaste encefalopatie (TSE)

WYMOGI

Dotyczą wszystkich posiadaczy zwierząt

- Rolnik utrzymujący w gospodarstwie zwierzęta przeżywające oraz nieprzeżywające stosujący w żywieniu tych ostatnich białka pochodzenia zwierzęcego ma obowiązek takiej organizacji transportu, magazynowania, dystrybucji pasz, żeby na żadnym z tych etapów nie doszło do zanieczyszczenia pasz dla przeżuwaczy białkiem pochodzenia zwierzęcego.

Dotyczą posiadaczy przeżuwaczy

- Przestrzeganie zakazu karmienia zwierząt przeżywających białkiem pochodzenia zwierzęcego oraz paszami zawierającymi takie białka, z wyłączeniem białka dopuszczonego do żywienia zwierząt na zasadzie odstępstw*.
- Rolnik jest obowiązany niezwłocznie powiadomić organ Inspekcji Weterynaryjnej, albo najbliższy podmiot świadczący usługi z zakresu medycyny weterynaryjnej, albo wójta (burmistrza, prezydenta miasta) o każdym przypadku podejrzenia wystąpienia TSE u posiadanych przez niego zwierząt.
- W przypadku podejrzenia wystąpienia TSE, przestrzegany jest zakaz wywożenia z gospodarstwa zwierząt gatunków wrażliwych na zakażenie TSE, do czasu uzyskania decyzji powiatowego lekarza weterynarii.
- Rolnik przestrzega nakazów i zakazów wynikających z decyzji wydanej przez powiatowego lekarza weterynarii oraz współdziała przy zwalczaniu TSE.
- Przestrzegany jest zakaz wprowadzania na rynek potomstwa pierwszego pokolenia, nasienia, zarodków i komórek jajowych zwierząt podejrzanych lub u których potwierdzono wystąpienie TSE w ciągu poprzedzającego okresu dwuletniego lub w ciągu okresu, który nastąpił po wystąpieniu pierwszego objawu klinicznego choroby.
- Przestrzegany jest obowiązek posiadania świadectw zdrowia wydanych przez urzędowego lekarza weterynarii w przypadku wprowadzania na rynek lub przywozu na teren Polski bydła, owiec lub kóz, ich zarodków, nasienia i komórek jajowych.

Dotyczy posiadaczy nieprzeżuwaczy

- Przestrzegany jest zakaz karmienia zwierząt gospodarskich innych niż przeżuwacze (wyjątek: mięsożerne zwierzęta futerkowe) białkiem pochodzenia zwierzęcego, chyba że rolnik posiada decyzję powiatowego lekarza weterynarii lub stosuje białka dopuszczone do żywienia zwierząt na zasadzie odstępstw**.

* W ramach odstępstw w **żywieniu przeżuwaczy** dopuszczone jest stosowanie następujących białek zwierzęcych oraz pasz zawierających te białka:

- mleko, produkty na bazie mleka i siary,
- jaja i produkty jajeczne,
- żelatyna pochodząca od zwierząt innych niż przeżuwacze,
- hydrolizaty białkowe pochodzące od zwierząt innych niż przeżuwacze i otrzymane ze skór i skórki przeżuwaczy,

- mączka rybna w preparatach mlekozastępczych dla nieodsadzonych przeżuwaczy hodowlanych (zgodnie z przewidzianymi warunkami).

** W ramach odstępstw dopuszczone jest:

1) w **żywieniu zwierząt gospodarskich innych niż przeżuwacze**:

- stosowanie białek pochodzenia zwierzęcego takich jak: mączki rybne, fosforany dwuwapniowe i fosforany trójwapniowe, produkty z krwi (pochodzącej od zwierząt innych niż przeżuwacze),

- stosowanie białek zwierzęcych dopuszczonych w żywieniu zwierząt przeżuwających oraz pasz zawierających te białka.

2) karmienie **ryb** mączkami z krwi pochodzącymi od zwierząt innych niż przeżuwacze.

3.4 Bezpieczeństwo żywności i pasz

3.4.1 Bezpieczeństwo pasz

WYMOGI

- Rolnikowi nie wolno wprowadzać do obrotu paszy niebezpiecznej* dla zwierząt i stosowania jej w żywieniu zwierząt.
- Rolnik jest obowiązany do prowadzenia dokumentacji dotyczącej:
 - stosowania środków ochrony roślin,
 - stosowania preparatów biobójczych,
 - źródła i ilości paszy w każdej partii paszy przyjmowanej do gospodarstwa i wydawanej z gospodarstwa,
 - stosowania nasion/ziarna genetycznie modyfikowanego.
- Jeśli pasze wprowadzone do obrotu nie spełniają wymogów dotyczących bezpieczeństwa pasz, rolnik musi:
 - podjąć działania zmierzające do wycofania z rynku paszy niebezpiecznej,
 - niezwłocznie poinformować powiatowego lekarza weterynarii,
 - współpracować z Inspekcją Weterynaryjną w celu jak najszybszego wycofania niebezpiecznej paszy z rynku,
 - poinformować nabywcę paszy o przyczynach jej wycofania.
- Jako podmiot działający na rynku pasz rolnik ma obowiązek zgłoszenia

prowadzenia działalności w zakresie produkcji, przetwarzania, przechowywania, transportu lub dystrybucji pasz do powiatowego lekarza weterynarii**.

- Rolnik powinien stosować pasze pochodzące wyłącznie z zakładów zarejestrowanych oraz/lub zatwierdzonych.
- Zapewnienie identyfikowalności paszy oraz substancji przeznaczonych do dodania do pasz, dostarczanych rolnikowi i tych, które rolnik wprowadza na rynek, w szczególności poprzez prowadzenie i przechowywanie dokumentacji dotyczącej kupna i sprzedaży.

Wymogi higieniczne dotyczące higieny pasz

- Zabrania się wytwarzania, wprowadzania do obrotu i stosowania w żywieniu zwierząt materiałów paszowych i mieszanek paszowych zawierających pozostałości pestycydów w ilości przekraczającej ich dopuszczalną zawartość.
- Rolnik ma obowiązek przechowywania i przewożenia substancji niebezpiecznych i odpadów w sposób, który nie spowoduje zanieczyszczenia i skażenia pasz.
- Rolnik ma obowiązek właściwego przechowywania pasz oraz ich dystrybucji w gospodarstwie:
 - pasze należy przechowywać z dala od substancji chemicznych oraz innych produktów nienadających się do spożycia przez zwierzęta,
 - pasze lecznicze oraz inne przeznaczone dla poszczególnych kategorii lub gatunków zwierząt należy przechowywać w sposób ograniczający ryzyko podania ich zwierzętom, dla których nie są one przeznaczone,
 - system dystrybucji paszy w gospodarstwie powinien zapewniać zadawanie ich zwierzętom dla których są przeznaczone.
- Należy uwzględnić wyniki wszelkich analiz próbek produktów pierwotnych lub innych próbek pobranych dla celów diagnostycznych i posiadających istotne znaczenie dla bezpieczeństwa pasz (np. pozostałości pestycydów, metali ciężkich, dioksyn, azotynów).

** Pasa jest uznana za niebezpieczną jeżeli:*

- ma negatywne skutki dla zdrowia ludzi lub zwierząt,
- powoduje, że spożywanie żywności uzyskanej ze zwierząt gospodarskich z jej użyciem jest niebezpieczne dla ludzi.

*** Obowiązek rejestracji nie dotyczy rolników, którzy wyprodukowane przez siebie pasze używają wyłącznie do żywienia zwierząt, od których produkty wykorzystują we własnym gospodarstwie lub dostarczają wyprodukowane przez siebie niewielkie ilości pasz do innych gospodarstw, w celu wykorzystania ich w tych gospodarstwach.*

3.4.2 Bezpieczeństwo żywności

WYMOGI

Dotyczące bezpieczeństwa żywności

- Żywność szkodliwa dla zdrowia lub nienadająca się do spożycia (objawy zepsucia, zanieczyszczona, z objawami pleśni, gnicia) nie jest wprowadzana na rynek.
- Zapewnienie identyfikowalności żywności, jak również zwierząt hodowlanych, dostarczanych rolnikowi i tych, które rolnik dostarczał na rynek (z wyjątkiem żywności dostarczonej bezpośrednio konsumentowi końcowemu lub zakładom prowadzącym handel detaliczny z przeznaczeniem dla konsumenta końcowego), w szczególności poprzez prowadzenie i przechowywanie dokumentacji dotyczącej kupna i sprzedaży.
- Właściwe stosowanie środków ochrony roślin i biocydów zgodnie z etykietą – instrukcją stosowania.
- Podjęcie działań zmierzających do wycofania z obrotu żywności niezgodnej, bądź w stosunku do której są podejrzenia, że nie spełnia wymogów w zakresie bezpieczeństwa żywności poprzez:
 - natychmiastowe postępowanie w celu wycofania tej żywności z rynku,
 - powiadomienie o tym fakcie właściwych władz, np. Inspekcji Weterynaryjnej lub Inspekcji Sanitarnej oraz inne organy w zakresie ich kompetencji,
 - współpracy z tymi organami,
 - poinformowania nabywców o przyczynach wycofania żywności, a w razie konieczności odbioru od konsumentów produktów już im dostarczonych.

Dotyczące higieny produkcji produktów pochodzenia roślinnego

- Prowadzenie dokumentacji stosowania każdego środka ochrony roślin i produktów biobójczych.
- Substancje niebezpieczne oraz odpady są składowane i przetwarzane w sposób uniemożliwiający zanieczyszczenie produktów żywnościowych pochodzenia roślinnego tymi substancjami.
- Wykonywane są zalecenia pokontrolne wynikające z kontroli urzędowych, podejmowane są działania i środki zaradcze w celu wyeliminowania stwierdzonych niezgodności.

- Żywność zawierająca pozostałości pestycydów przekraczające najwyższe dopuszczalne poziomy w żywności dla tych produktów, nie jest wprowadzana do obrotu.
- Przechowywanie wyników wszelkich analiz próbek pobranych z roślin lub innych próbek pobranych dla celów diagnostycznych i mających znaczenie dla zdrowia ludzi.

WYMOGI

Dotyczące higieny produkcji produktów pochodzenia zwierzęcego

- Substancje niebezpieczne oraz odpady są składowane i przetwarzane w sposób uniemożliwiający zanieczyszczenie żywności pochodzenia zwierzęcego tymi substancjami.
- Właściwe stosowanie:
 - dodatków paszowych (w szczególności zgodnie ze wskazaniami producenta lub podmiotu odpowiedzialnego za etykietowanie, zamieszczonymi na etykiecie),
 - produktów leczniczych weterynaryjnych (w szczególności zgodnie z zaleceniami lekarza weterynarii).
- Wykonywane są zalecenia pokontrolne wynikające z kontroli urzędowych, podejmowane są działania i środki zaradcze w celu wyeliminowania stwierdzonych niezgodności.
- Podejmowanie działań w celu zapobiegania występowaniu i rozprzestrzenianiu się chorób zakaźnych przenoszonych na ludzi wraz z żywnością, w tym podejmowanie środków ostrożności przy przyjmowaniu nowych zwierząt oraz zgłaszanie właściwym organom podejrzenia takich chorób.
- Żywność pochodzenia zwierzęcego, w której zostały przekroczone maksymalne lub tymczasowe maksymalne limity pozostałości substancji farmakologicznie czynnych stosowanych w weterynaryjnych produktach leczniczych lub w której znajdują się substancje niedozwolone, nie jest wprowadzana do obrotu.

Wymagana dokumentacja:

- Protokoły z kontroli zwierząt lub produktów pochodzenia zwierzęcego.
- Rodzaj i pochodzenie paszy podawanej zwierzętom.
- Produkty lecznicze weterynaryjne i inne produkty lecznicze podawane zwierzętom oraz daty ich podawania i okresy karencji.

Wyniki wszelkich analiz próbek pobranych od zwierząt lub innych próbek pobranych dla celów diagnostycznych i mających znaczenie dla zdrowia ludzi.

Dotyczące produkcji jaj

- Do czasu sprzedaży jaja należy przechowywać tak, aby były:
 - czyste, suche i wolne od obcych zapachów, skutecznie zabezpieczone przed wstrząsami i bezpośrednim działaniem promieni słonecznych.

Dotyczące gospodarstw produkujących mleko i siarę przeznaczonych do obrotu

Status zdrowotny zwierząt

- Dobry ogólny stan zdrowia, zwierzęta nie wykazują żadnych objawów choroby mogącej powodować zakażenie mleka lub siary, a zwłaszcza nie cierpią z powodu jakiegokolwiek infekcji układu rodnego z wydzielinami, zapalenia jelit z biegunką i gorączką lub rozpoznawalnego zapalenia wymion.
- Poświadczenie w ewidencji leczenia zwierząt, że krowy nie są leczone substancjami niedozwolonymi lub potencjalnie niebezpiecznymi dla ludzkiego zdrowia przenikającymi do mleka i siary, chyba że mleko i siara podlega ustalonej karencji wymaganej dla wydalenia z organizmu produktów leczniczych weterynaryjnych.
- Posiadanie decyzji powiatowego lekarza weterynarii o uznaniu stada za wolne lub urzędowo wolne od brucelozy i urzędowo wolne od gruźlicy bydła.
- Mleko i siara pochodzące od zwierząt niespełniających wymogów z punktu powyżej, jest wykorzystywane tylko po uzyskaniu zezwolenia właściwego organu i po zastosowaniu wymaganych procesów technologicznych.
- Kontrola i badanie kóz na obecność gruźlicy w przypadku, gdy są utrzymywane w gospodarstwie razem z krowami.
- Brak ran wymion.
- Przestrzeganie zasady skutecznej izolacji zakażonych lub co do których istnieje przypuszczenie zakażenia brucelozą lub gruźlicą w celu uniknięcia jakiegokolwiek negatywnego wpływu na mleko pozyskiwane od zdrowych zwierząt.

Higiena pomieszczeń i wyposażenia

- Umiejscowienie i konstrukcja urządzeń do udoju oraz pomieszczeń, w których mleko i siara są składowane, przenoszone i schładzane eliminują ryzyko zanieczyszczenia mleka.

- Pomieszczenia do składowania mleka i siary są zabezpieczone przed szkodnikami, odpowiednio oddzielone od pomieszczeń, w których przetrzymywane są zwierzęta, a także wyposażone w odpowiednie urządzenia do schładzania mleka i siary, zapewniające jego temperaturę nie wyższą niż 8°C w przypadku codziennego odbioru, lub nie wyższą niż 6°C, jeżeli mleko nie jest odbierane codziennie.
- Powierzchnie urządzeń mających styczność z mlekiem i siarą (narzędzi, pojemników, zbiorników przeznaczonych do udoju, gromadzenia lub transportu) wykonane są z materiałów łatwych do oczyszczenia oraz, w razie konieczności, do zdezynfekowania, a także utrzymane w dobrym stanie. Wymaga to zastosowania materiałów gładkich, nadających się do mycia oraz nietoksycznych.
- Pojemniki i zbiorniki służące do transportu mleka muszą być co najmniej raz dziennie czyszczone i dezynfekowane.

Higiena podczas udoju i składowania

- Znakowanie zwierząt poddanych leczeniu oraz przed zakończeniem zalecanego okresu karencji po leczeniu w celu uniknięcia przeniesienia pozostałości leków do mleka przeznaczonego do spożycia przez ludzi.
- Zachowanie warunków higieny podczas dojenja, aby wykluczyć możliwość zanieczyszczenia mleka i siary.
- Zapewnienie czystości strzyków, wymion i przylegających do nich części.
- Schłodzenie mleka i siary niezwłocznie po udoju, w miejscu czystym, zaprojektowanym i wyposażonym w sposób uniemożliwiający jego zanieczyszczenie.

Schłodzenie mleka i siary nie jest wymagane, gdy poddawane są procesom przetwórczym w ciągu dwóch godzin od udoju lub konieczne jest zastosowanie wyższej temperatury z przyczyn technologicznych.

3.5 Identyfikacja i rejestracja zwierząt

! WYMOGI

Dotyczą rolników utrzymujących bydło

- Rolnik posiada numer siedziby stada bydła.
- Rolnik prowadzi aktualną księgę rejestracji bydła dokonując wpisów do tej książki w terminie 7 dni od dnia, w którym nastąpiło zdarzenie powodujące obowiązek wpisu.
- Posiadacze bydła zgłaszają fakt urodzenia, śmierci oraz przewozu bydła do i z siedziby stada wraz z datami tych zdarzeń kierownikowi biura powiatowego Agencji Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa w terminie do 7 dni od dnia nastąpienia tego zdarzenia.
- W siedzibie stada wszystkie sztuki bydła posiadają paszporty zgodne ze wzorem określonym w rozporządzeniu Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 6 czerwca 2007 r. w sprawie wzoru paszportu bydła (Dz. U. z 2007 r., Nr 112, z późn. zm.). W paszporcie zamieszcza się wymagane dane natychmiast po przywiezieniu zwierzęcia do hodowli i bezpośrednio przed jego wywiezieniem.
- Rolnik obowiązany jest przedstawiać, na żądanie Agencji Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa oraz organów Inspekcji Weterynaryjnej, informacje dotyczące pochodzenia, identyfikacji lub przeznaczenia bydła.
- Rolnik prowadzi księgę rejestracji bydła w formie papierowej lub w formie elektronicznej i przechowuje dane zawarte w księdze rejestracji bydła, przez okres 3 lat od dnia utraty posiadania zwierzęcia.
- Księga rejestracji bydła w formie papierowej powinna być prowadzona zgodnie ze wzorem określonym w załączniku do rozporządzenia Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 29 lipca 2005 r. w sprawie książki rejestracji bydła, świń, owiec lub kóz (Dz. U. Nr 151, poz. 1268, z późn. zm.). Księga rejestracji bydła jest udostępniana przez rolnika na żądanie osoby upoważnionej do wykonywania czynności kontrolnych.

W siedzibie stada wszystkie sztuki bydła są znakowane poprzez umieszczenie na obu uszach kolczyków w terminie 7 dni od dnia urodzenia lub dnia kontroli granicznej, w przypadku bydła przywożonego z państwa trzeciego (z wyłączeniem,

gdy miejscem przeznaczenia jest rzeźnia, a uboju dokona się w terminie 20 dni od czasu przejścia takiej kontroli), jednak nie później niż do dnia opuszczenia siedziby stada, w którym się urodziły. Zwierzę pochodzące z innego państwa członkowskiego zachowuje swoje oryginalne kolczyki.

WYMOGI

Dotyczą rolników utrzymujących owce lub kóz

- Rolnik posiada numer siedziby stada owiec lub kóz.
- Rolnik prowadzi aktualną księgę rejestracji stada owiec lub księgę rejestracji kóz dokonując wpisów do tej księgi w terminie 7 dni od dnia, w którym nastąpiło zdarzenie powodujące obowiązek wpisu.
- Rolnik prowadzi księgę rejestracji owiec lub księgę rejestracji kóz w formie papierowej lub w formie elektronicznej i przechowuje dane zawarte w księdze rejestracji owiec lub księdze rejestracji kóz, przez okres 3 lat od dnia utraty posiadania zwierzęcia.
- Księga rejestracji owiec lub księga rejestracji kóz w formie papierowej powinna być prowadzona zgodnie ze wzorem określonym w załączniku do rozporządzenia Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 29 lipca 2005 r. w *sprawie księgi rejestracji bydła, świń, owiec lub kóz*.
- Księga rejestracji owiec lub księga rejestracji kóz jest udostępniana przez rolnika na żądanie osoby upoważnionej do wykonywania czynności kontrolnych.
- Rolnik dostarcza, na żądanie Agencji Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa lub organów Inspekcji Weterynaryjnej, wszystkie informacje na temat pochodzenia, identyfikacji i ewentualnego miejsca przeznaczenia owiec lub kóz, które hodowca posiadał, przechowywał, transportował, sprzedawał lub poddawał ubojowi w okresie trzech ostatnich lat.
- W siedzibie stada wszystkie sztuki owiec lub kóz są właściwie znakowane za pomocą kolczyków, w terminie 6 miesięcy od dnia urodzenia lub 14 dni od dnia przeprowadzenia kontroli granicznej w przypadku owiec lub kóz przywożonych z państwa trzeciego (z wyłączeniem przypadku, gdy miejscem przeznaczenia jest rzeźnia, a ubój został dokonany w terminie 5 dni roboczych od dnia kontroli granicznej), nie później niż do dnia opuszczenia siedziby stada, w którym się urodziły. Zwierzę pochodzące z innego państwa członkowskiego zachowuje swoje oryginalne oznakowanie.
- W przypadku przewozu owiec i kóz w obrębie terytorium państwa, zwierzętom

tym towarzyszą dokumenty przewozowe, które powinny być zgodne ze wzorem rozporządzenia Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 19 lipca 2005 r. *w sprawie wzoru dokumentu przewozowego dla owiec i kóz* (Dz. U. z 2005 r. Nr 142, poz. 1195) oraz powinny być przechowywane przez okres nie krótszy niż 3 lata od dnia przewozu zwierząt do miejsca przeznaczenia.

- Kopie dokumentów przewozowych dla owiec i kóz są dostarczane przez rolnika na żądanie Agencji Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa lub organów Inspekcji Weterynaryjnej.
- Spisu owiec lub kóz dokonuje się w stadzie co najmniej raz na 12 miesięcy, nie później jednak niż w dniu jesiennego przeglądu stada.

WYMOGI

Dotyczą rolników utrzymujących świnie

- Rolnik posiada numer siedziby stada świń (nie dotyczy posiadacza zwierzęcia utrzymującego nie więcej niż jedną świnie, z przeznaczeniem na własne potrzeby).
- Rolnik prowadzi aktualną księgę rejestracji świń dokonując wpisów do tej księgi w terminie 7 dni od dnia, w którym nastąpiło zdarzenie powodujące obowiązek wpisu. Księga rejestracji świń w formie papierowej powinna być prowadzona zgodnie ze wzorem określonym w załączniku do rozporządzenia Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 29 lipca 2005 r. *w sprawie księgi rejestracji bydła, świń, owiec lub kóz*.
- Rolnik obowiązany jest do udostępniania osobie upoważnionej do dokonywania czynności kontrolnych pisemnych lub ustnych informacji związanych z przedmiotem kontroli, dokumentów związanych z przedmiotem kontroli, danych informatycznych.
- Dane zawarte w księdze rejestracji świń przechowywane są przez okres 3 lat od dnia utraty posiadania zwierzęcia.
- Rolnik jest obowiązany oznakować świnie bezzwłocznie, a w każdym przypadku przed opuszczeniem przez świnie siedziby stada, za pomocą kolczyka założonego na lewą małżowinę uszną lub tatuażu umieszczonego w sposób czytelny i trwałe w obu małżowinach usznych świnia albo na jej grzbiecie, zawierających numer identyfikacyjny zwierzęcia gospodarskiego.

4. DOBROSTAN ZWIERZĄT

4.1 Ochrona wszystkich zwierząt gospodarskich

Obowiązuje posiadaczy wszystkich gatunków zwierząt gospodarskich.

WYMOGI

- Rolnik jest obowiązany zapewnić, aby zwierzęta gospodarskie utrzymywane były w warunkach nieszkodliwych dla ich zdrowia oraz niepowodujących urazów, uszkodzeń ciała lub cierpień.
- Zwierzęta powinny być pod opieką wystarczającej liczby personelu posiadającego odpowiednie umiejętności, wiedzę i kompetencje zawodowe.
- Rolnik jest obowiązany **dogłądać zwierzęta gospodarskie** co najmniej raz dziennie.
- Rolnik jest obowiązany wyposażyć pomieszczenia, w których utrzymywane są zwierzęta gospodarskie, w stałe lub przenośne **oświetlenie sztuczne**, w celu umożliwienia kontroli tych pomieszczeń i doglądania umieszczonych w nich zwierząt o każdej porze.
- Rolnik jest obowiązany chore lub ranne zwierzęta gospodarskie **niezwłocznie otoczyć opieką, a w przypadku gdy opieka rolnika nie przynosi rezultatów, w miarę potrzeby odizolować oraz niezwłocznie zasięgnąć porady lekarza weterynarii**. Jeżeli wymaga tego stan zdrowia, zwierzę to należy utrzymywać na ściółce.
- Rolnik, który utrzymuje zwierzęta gospodarskie, jest obowiązany przechowywać przez okres 3 lat dokumentację weterynaryjną dotyczącą przebiegu leczenia, przeprowadzonych zabiegów weterynaryjnych oraz padłych zwierząt.
- Rolnik jest obowiązany zapewnić zwierzętom gospodarskim, utrzymywanym w systemie otwartym, możliwość ochrony przed niekorzystnymi warunkami atmosferycznymi i zwierzętami drapieżnymi.
- Rolnikowi nie wolno okaleczać zwierząt, w tym zadawać bólu albo świadomie dopuszczać do zadawania bólu lub cierpień, o których mowa w przepisach prawa*.

- Rolnik jest obowiązany utrzymywać zwierzęta gospodarskie w warunkach zapewniających im swobodę ruchu, a w szczególności możliwość kładzenia się, wstawania oraz leżenia.

- Rolnik jest obowiązany zapewnić, aby pomieszczenia, w których utrzymywane są zwierzęta gospodarskie, ich wyposażenie oraz sprzęt używany przy utrzymywaniu tych zwierząt wykonane były z **materiałów nieszkodliwych dla zdrowia zwierząt** oraz nadających się do czyszczenia i odkażania.

- Rolnik jest obowiązany zapewnić, aby w pomieszczeniach, w których utrzymywane są zwierzęta gospodarskie, **obieg powietrza, stopień zapylenia, temperatura, względna wilgotność powietrza i stężenie gazów** utrzymane były na poziomie nieszkodliwym dla zwierząt.

- Rolnik, który wyposaża pomieszczenia, w których utrzymywane są zwierzęta gospodarskie, w mechaniczny lub automatyczny system wentylacji zapewnia, że system ten łączy się z:

- systemem alarmowym sygnalizującym awarię systemu wentylacyjnego,

- systemem wentylacji awaryjnej oraz, że system alarmowy jest testowany regularnie.

- Rolnik jest obowiązany zapewnić, aby pomieszczenia, w których utrzymywane są zwierzęta gospodarskie, oświetlone były przystosowanym dla danego gatunku zwierząt światłem sztucznym, z odpowiednią przerwą od tego oświetlenia lub, aby zapewniony był dostęp światła naturalnego.

Rolnik jest obowiązany karmić zwierzęta gospodarskie paszą dostosowaną do ich gatunku, wieku, masy ciała i stanu fizjologicznego oraz w taki sposób i taką paszą, aby nie powodować urazów i uszkodzeń ciała lub innych cierpień.

- Rolnik jest obowiązany zapewnić zwierzętom gospodarskim dostęp do odpowiedniej ilości wody lub w inny sposób zaspokoić ich zapotrzebowanie na płyny.

- Rolnik jest obowiązany zapewnić, aby zwierzęta gospodarskie miały dostęp do paszy z odpowiednią, regulowaną prawem, częstotliwością.

- Wyposażenie i sprzęt przeznaczone do karmienia i pojenia zwierząt gospodarskich umieszcza się w taki sposób, aby zminimalizować możliwość zanieczyszczenia paszy lub wody oraz ułatwić tym zwierzętom bezkonfliktowy dostęp do paszy i wody.

- Rolnik jest obowiązany zapewnić, aby wyposażenie i sprzęt używany przy utrzymywaniu zwierząt gospodarskich był sprawdzany co najmniej raz dziennie, a wykryte usterki niezwłocznie usuwane.

**Art. 6 ust. 1a i 2 pkt 1, 1a, 4, 7, 8, 12 i 17 ustawy o ochronie zwierząt.*

4.2 Dobrostan cieląt

Wymogi opisane w tej części broszury dotyczą cieląt do 6 miesiąca życia i wynikają z dyrektywy *dotyczącej ochrony cieląt*⁵. Przepisy te do polskiego prawa wdrożono ustawą *o ochronie zwierząt* z dnia 21 sierpnia 1997 r. i rozporządzeniem z dnia 15 lutego 2010 r.⁶.

WYMOGI

Podstawowa opieka nad cielętami

- Rolnik jest obowiązany doglądać cielęta:
 - utrzymywane w systemie otwartym co najmniej raz dziennie,
 - utrzymywane w pomieszczeniach co najmniej dwa razy dziennie.
- Rolnik jest obowiązany zapewnić, w celu umożliwienia kontroli pomieszczeń, w których utrzymywane są cielęta oraz doglądania umieszczonych w nich cieląt o każdej porze, aby pomieszczenia te wyposażone były w stałe lub przenośne oświetlenie sztuczne.
- Rolnik jest obowiązany otoczyć opieką chore lub ranne cielęta. Gdy opieka rolnika nie przynosi rezultatów, musi on jak najszybciej uzyskać poradę weterynaryjną dla każdego z cieląt, a w razie potrzeby odizolować chore lub ranne cielęta. W przypadku, gdy wymaga tego stan zdrowia zwierzęcia, zwierzę to należy utrzymywać na ściółce.
- Rolnikowi nie wolno utrzymywać cieląt na uwięzi, z wyjątkiem cieląt utrzymywanych grupowo w porze karmienia, nie dłużej niż jedną godzinę.
- Rolnik jest obowiązany, w przypadku stosowania uwięzi podczas karmienia cieląt utrzymywanych grupowo, do stosowania: upręży, pęt, stelaży, więzów lub innych urządzeń, które nie zmuszają zwierzęcia do przebywania w nienaturalnej pozycji i nie powodują zbędnego bólu, uszkodzenia ciała albo śmierci. W przypadku stosowania uwięzi muszą być one regularnie sprawdzane i w razie konieczności poprawiane,

⁵ Dyrektywa Rady 2008/119/WE z dnia 18 grudnia 2008 r. *ustanawiająca minimalne normy ochrony cieląt*.

⁶ Rozporządzenie Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 15 lutego 2010 r. w *sprawie wymagań i sposobu postępowania przy utrzymywaniu gatunków zwierząt gospodarskich, dla których normy ochrony zostały określone w przepisach Unii Europejskiej* (Dz. U. Nr 56, poz. 344 z późn. zm).

tak aby przez cały czas były wygodnie dopasowane.

- Rolnikowi nie wolno zakładać cielętom kagańców.

Pomieszczenia inwentarskie, w których utrzymywane są cielęta

- Rolnik jest obowiązany zapewnić, aby pomieszczenia, w których utrzymywane są cielęta, wyposażenie tych pomieszczeń oraz sprzęt używany przy utrzymywaniu tych zwierząt, wykonane były z materiałów nieszkodliwych dla zdrowia zwierząt oraz nadających się do czyszczenia i odkażania.

- Rolnik jest obowiązany zapewnić, aby instalacja elektryczna w pomieszczeniach, w których utrzymywane są cielęta, wykonana była w sposób określony w przepisach Prawa budowlanego.

- Rolnik jest obowiązany zapewnić, aby pomieszczenia, w których utrzymywane są cielęta, wyposażenie tych pomieszczeń oraz sprzęt używany przy utrzymywaniu tych zwierząt były sprawdzane co najmniej raz dziennie, a wykryte usterki niezwłocznie usuwane.

- Rolnik jest obowiązany zapewnić, aby w pomieszczeniach, w których utrzymywane są cielęta obieg powietrza, stopień zapylenia, temperatura, względna wilgotność powietrza i stężenie szkodliwych gazów utrzymywane były na poziomie nieszkodliwym dla zwierząt. W pomieszczeniach, w których utrzymuje się cielęta, stężenie:

- a) dwutlenku węgla (CO_2) - nie powinno przekraczać 3 000 ppm,
- b) siarkowodoru (H_2S) - nie powinno przekraczać 5 ppm,
- c) koncentracja amoniaku (NH_3) - nie powinna przekraczać 20 ppm.

- Rolnik, który wyposaża pomieszczenia, w których utrzymywane są cielęta, w mechaniczny lub automatyczny system wentylacji zapewnia, że system ten łączy się z:

- systemem alarmowym sygnalizującym awarię systemu wentylacyjnego,
- systemem wentylacji awaryjnej

oraz, że system alarmowy jest testowany regularnie.

- Rolnik jest obowiązany zapewnić, aby cielęta miały zapewniony dostęp do światła naturalnego lub pomieszczenia, w których utrzymywane są cielęta, oświetlone były przystosowanym dla nich światłem sztucznym (co najmniej od godziny 9⁰⁰ do 17⁰⁰).

- Rolnik jest obowiązany zapewnić, aby pomieszczenia, w których utrzymywane są cielęta, wyposażenie tych pomieszczeń oraz sprzęt używany przy utrzymywaniu tych

zwierząt były czyszczone i odkażane.

- Rolnik jest obowiązany zapewnić, aby:
 - odchody cieląt oraz niezjedzone resztki paszy były usuwane z pomieszczeń, w których utrzymuje się te zwierzęta, tak często, aby uniknąć wydzielania się nieprzyjemnych woni,
 - pomieszczenia, w których utrzymywane są cielęta, były zabezpieczone przed muchami i gryzoniami.
- Rolnik jest obowiązany zapewnić, aby podłoga w pomieszczeniach, w których utrzymywane są cielęta była twarda, równa i stabilna, a jej powierzchnia gładka i nieśliska.

Kojce dla cieląt

- Rolnik jest obowiązany utrzymywać cielęta w warunkach zapewniających im swobodę ruchu, a w szczególności możliwość kładzenia się, wstawania oraz leżenia.
- Rolnikowi zabrania się utrzymywania cieląt powyżej 8 tygodnia życia w pojedynczych boksach, z wyjątkiem cieląt utrzymywanych z ich matkami w okresie ssania oraz z wyjątkiem gospodarstw utrzymujących mniej niż 6 cieląt jednocześnie oraz cieląt chorych.
- Rolnik jest obowiązany zapewnić, aby kojce, w których cielęta utrzymywane są pojedynczo, miały właściwe wymiary oraz budowę.
- Rolnik jest obowiązany zapewnić, aby kojce, w których cielęta utrzymywane są grupowo, miały zapewnioną odpowiednią minimalną powierzchnię zgodnie z przepisami.
- Rolnik jest obowiązany zapewnić, aby miejsce do leżenia dla cieląt było wygodne, czyste i odwodnione.
- Rolnik jest obowiązany, w przypadku utrzymywania cieląt w pomieszczeniach, utrzymywać na ściółce cielęta do ukończenia 2 tygodnia życia.

Pasze, karmienie, pojenie cieląt

- Rolnik jest obowiązany karmić cielęta paszą dostosowaną do ich gatunku, wieku, masy ciała i stanu fizjologicznego.
- Rolnik jest obowiązany karmić cielęta co najmniej dwa razy dziennie.
- Rolnik jest obowiązany, w przypadku utrzymywania cieląt grupowo, gdy nie żywi się ich do woli lub z elektronicznych stacji odpasowych, zapewnić każdemu cielęciu dostęp do paszy w tym samym czasie.

- Rolnik jest obowiązany zapewnić cielętom powyżej 2 tygodnia życia dostęp do wystarczającej ilości świeżej wody lub zapewnić możliwość zaspokajania pragnienia poprzez picie innych płynów. Jednakże w przypadku upałów oraz cieląt chorych, rolnik jest obowiązany zapewnić cielętom stały dostęp do świeżej wody.
- Rolnik jest obowiązany zapewnić, aby cielęta otrzymywały pokarm matki niezwłocznie po urodzeniu, nie później jednak niż przed upływem 6 godzin od urodzenia.
- Rolnik jest obowiązany stosować w żywieniu cieląt paszę zawierającą taką ilość żelaza, która zapewnia w ich krwi poziom hemoglobiny wynoszący co najmniej 4,5 milimol/litr.
- Rolnik jest obowiązany stosować w żywieniu cieląt powyżej 2 tygodnia życia karmę zawierającą pasze włókniste, przy czym dawkę tej paszy dla cieląt od 8 do 20 tygodnia życia zwiększa się stopniowo od 50 do 250 g włókna dziennie.
- Rolnik jest obowiązany umieścić wyposażenie i urządzenia przeznaczone do karmienia i pojenia cieląt w taki sposób, aby zminimalizować możliwość zanieczyszczenia paszy lub wody.

4.3 Dobrostan świń

Minimalne warunki ochrony świń, podobnie jak cieląt, uregulowane zostały oddzielną dyrektywą *ustanawiającą minimalne normy ochrony świń*⁷ i zostały transponowane do polskiego prawa rozporządzeniem z dnia 15 lutego 2010 r.⁸

WYMOGI

Podstawowa opieka nad stadem świń

- Rolnik jest obowiązany, jeżeli jest to konieczne, do poddania zwierząt zabiegom przeciwko zewnętrznym i wewnętrznym pasożytom prośnych loch i loszek umieszczonych w kojcach do prosienia.

⁷ Dyrektywa Rady 2008/120/WE z dnia 18 grudnia 2008 r. *ustanawiająca minimalne normy ochrony świń*.

⁸ Rozporządzenie Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 15 lutego 2010 r. w sprawie wymagań i sposobu postępowania przy utrzymywaniu gatunków zwierząt gospodarskich, dla których normy ochrony zostały określone w przepisach Unii Europejskiej (Dz. U. Nr 56, poz. 344 z późn. zm).

- Rolnik jest obowiązany zapewnić, aby prosięta co najmniej do 28 dnia od dnia ich urodzenia przebywały z lochą, chyba że wystąpi zagrożenie zdrowia lochy lub prosięcia. Jednakże prosięta mogą być odsadzane także z innej przyczyny, nie wcześniej jednak niż w 21 dniu od dnia urodzenia, jeżeli po odsadzeniu zostaną umieszczone w pomieszczeniu uprzednio oczyszczonym, odkażonym i odizolowanym od pomieszczeń, w których utrzymuje się lochy.
- Rolnik jest obowiązany, w przypadku grupowego utrzymywania loch, loszek, warchlaków i świń, do podjęcia działań minimalizujących agresję i zapobiegających walkom zwierząt, w szczególności - izolację świń chorych, zranionych, agresywnych oraz stały dostęp do przedmiotów absorbujących ich uwagę.
- Rolnik jest obowiązany zapewnić świniom stały dostęp do materiałów i przedmiotów absorbujących ich uwagę, w szczególności słomy, siana, drewna i trocin, o jakości niewywierającej szkodliwego wpływu na ich zdrowie.
- Rolnik jest obowiązany do czasowego oddzielenia od grupy świń chorych, zranionych, wykazujących agresję lub atakowanych przez inne zwierzęta.
- W przypadku konieczności mieszania warchlaków i świń utrzymywanych na chów grupowo, rolnik jest obowiązany do łączenia w grupę zwierząt o zbliżonym wieku, gdy są one jak najmłodsze, najlepiej przed upływem tygodnia po odsadzeniu.

Zabiegi zootechniczne i weterynaryjne w stadzie świń

- Zabiegi lekarsko-weterynaryjne i zootechniczne lub inne zabiegi wynikające z technologii produkcji, wykonywane są na zwierzętach wyłącznie przez osoby posiadające kwalifikacje określone odrębnymi przepisami, z zachowaniem koniecznej ostrożności, w sposób zapewniający ograniczenie cierpień i stresu zwierzęcia.
- Wszelkie zabiegi, w celach innych niż lecznicze lub diagnostyczne, albo w celach identyfikacji świń, zgodnie z odpowiednimi przepisami, a które w rezultacie prowadzą do uszkodzenia lub utraty wrażliwej części ciała albo zmiany układu kostnego, są zakazane, z wyjątkiem redukcji kłów u prosiąt i knurów, obcinania części ogona, kastracji samców, koleczykowania nosa u świń utrzymywanych w systemie otwartym, jeśli zabiegi te prowadzone są z uwzględnieniem przepisów prawnych⁹

⁹ § 23 ust. 2 - 6 rozporządzenia Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 15 lutego 2010 r. w sprawie wymagań i sposobu postępowania przy utrzymywaniu gatunków zwierząt gospodarskich, dla których normy ochrony zostały określone w przepisach Unii Europejskiej (Dz. U. Nr 56, poz. 344 z późn. zm).

- Wszystkie produkty lecznicze wydawane z przepisu lekarza, w tym uspokajające, mogą być podawane zwierzętom, z których lub od których pozyskuje się produkty pochodzenia zwierzęcego, wyłącznie przez lekarza weterynarii.

Pomieszczenia dla świń

- Rolnik jest obowiązany zapewnić, aby pomieszczenia dla świń były zbudowane w sposób nieszkodliwy dla ich zdrowia - niepowodujący urazów, uszkodzeń ciała i cierpienia; zapewniający swobodę ruchu, umożliwiający kontakt wzrokowy z innymi zwierzętami (nie dotyczy loch i loszek tuż przed proszeniem i w trakcie proszenia).
- Rolnik jest obowiązany utrzymywać świnie w pomieszczeniach oświetlonych co najmniej przez 8 godzin dziennie światłem naturalnym lub sztucznym o natężeniu co najmniej 40 lx.
- Rolnik nie powinien w pomieszczeniach, w których utrzymuje się świnie, narażać tych zwierząt na hałas stały lub wywołany nagle, a natężenie tego hałasu nie powinno przekraczać 85 dB.
- Rolnik jest obowiązany zapewnić, aby podłoga w pomieszczeniach, w których utrzymywane są świnie, była twarda, równa i stabilna, a jej powierzchnia była gładka i nieśliska.
- Rolnik jest obowiązany zapewnić, w przypadku utrzymywania świń na betonowej podłodze szczelinowej, aby szerokość otworów i beleczek w podłodze była zgodna z prawem.

Kojce dla świń

- Rolnik jest obowiązany utrzymywać świnie w warunkach zapewniających im swobodę ruchu, a w szczególności możliwość kładzenia się, wstawiania oraz leżenia.
- Rolnikowi nie wolno utrzymywać loch i loszek na uwięzi.
- Rolnik jest obowiązany zapewnić, aby powierzchnia kojca, w którym knury utrzymywane są pojedynczo, wynosiła co najmniej 6 m², a gdy krycie odbywa się w kojcu – co najmniej 10 m².
- Rolnik jest obowiązany, w przypadku grupowego utrzymywania warchlaków, tuczników, knurów, loch i loszek po kryciu, do zapewnienia im odpowiedniej wielkości kojca.
- Rolnik jest obowiązany, w stadach powyżej 9 loch, utrzymywać grupowo lochy i loszki od 4 tygodnia po pokryciu do tygodnia przed przewidywanym terminem proszenia, przy czym minimalna długość każdego z boków kojca powinna być zgodna z prawem.

- Rolnik jest obowiązany zaopatrzyć kojec, w którym utrzymuje się lochy i loszki, w tygodniu poprzedzającym przewidywany termin ich proszenia, w materiał umożliwiający budowę gniazda, chyba że nie jest to możliwe ze względu na stosowany w gospodarstwie system odprowadzania gnojowicy.
- Rolnik jest obowiązany zapewnić, aby powierzchnia kojca do proszenia umożliwiała proszenie naturalne lub zapewniała osobie obsługującej dostęp do zwierzęcia.
- Rolnik jest obowiązany zapewnić, w przypadku utrzymywania loch z prosiętami, aby kojec wyposażony był w przegrodę zapobiegającą przygnieceniu prosiąt przez lochę oraz aby w kojcu wydzielona była część całej podłogi, wystarczającej, aby zwierzęta mogły odpoczywać wspólnie w tym samym czasie, trwałej albo pokrytej matą, albo wyścielanej słomą lub innym odpowiednim materiałem.
- Rolnik jest obowiązany zapewnić prosiętom swobodny dostęp do karmiącej lochy.

Pasze, karmienie i pojenie świń

- Rolnik jest obowiązany karmić świnię co najmniej raz dziennie, a jeżeli utrzymuje świnię grupowo – zapewniać im dostęp do paszy w tym samym czasie.
- Rolnik jest obowiązany zapewnić świniom powyżej 2 tygodnia życia stały dostęp do wystarczającej ilości świeżej wody.
- Rolnik jest obowiązany zapewnić lochom w okresie między odsadzeniem prosiąt, a okresem okołoporodowym i loszkom, wystarczającą ilość pokarmu wysokoenergetycznego oraz pokarmu objętościowego lub wysokowłóknistego.

5. SANKCJE W ZAKRESIE ZASADY WZAJEMNEJ ZGODNOŚCI

W przypadku nieprzestrzegania norm i wymogów wzajemnej zgodności konsekwencją jest odpowiednie zmniejszenie przyznawanych rolnikowi płatności bezpośrednich oraz płatności w ramach niektórych działań nieinwestycyjnych PROW 2007-2013 oraz PROW 2014-2020, tj. płatności:

- z tytułu naturalnych utrudnień dla rolników na obszarach górskich i innych obszarach o niekorzystnych warunkach gospodarowania (ONW),
- rolnośrodowiskowych,
- rolnośrodowiskowo-klimatycznych
- ekologicznych,
- na zalesianie gruntów rolnych.

Wymiar sankcji za nieprzestrzeganie norm i wymogów uzależniony jest od wielu czynników.

Podstawowe rozróżnienie to niezgodność z przepisami wynikająca z:

- **zaniedbania rolnika (nieumyślność),**
- **winy rolnika (celowość).**

Wysokość sankcji, czyli % obniżenia płatności, zależy od rodzaju i skali naruszenia norm i wymogów. Aby ocenić skalę naruszenia, każda niezgodność oceniana jest pod kątem trzech kryteriów:

- zasięgu,
- dotkliwości,
- trwałości.

W przypadku, gdy stwierdzona niezgodność wyniknie z zaniedbania ze strony rolnika, obniżka ta będzie z zasady stanowić 3% całkowitej kwoty płatności. W zależności od stopnia naruszenia sankcja może zostać obniżona do 1% lub zwiększona do 5%. Szczegółowe informacje dotyczące sposobu oceny naruszeń oraz naliczanych sankcji za nieprzebranie norm i wymogów określone są we właściwym rozporządzeniu Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi.

W przypadku, gdy rolnik celowo dopuści się stwierdzonej niezgodności, obniżka będzie z zasady wynosić 20% całkowitej kwoty. Jednakże Agencja Płatnicza może, na podstawie oceny przedłożonej przez właściwy organ kontroli w raporcie z czynności kontrolnych, podjąć decyzję o obniżeniu procentu do wysokości nie mniejszej niż 15% lub zwiększeniu do 100% całkowitej kwoty.

Jeżeli naruszenie z tym samym wymogiem lub normą zostanie wykryte u rolnika więcej niż raz w ciągu trzech kolejnych lat kalendarzowych, mamy do czynienia z powtarzalnością. W przypadku stwierdzenia powtarzającej się niezgodności, naliczony procent sankcji zostanie pomnożony x 3, jednak maksymalna wysokość sankcji nie może przekroczyć 15% całkowitej kwoty płatności. Oznacza to, że jeśli np. za pierwszym razem niezgodność karana jest na poziomie 3% obniżki płatności, to za drugim razem sankcja wyniesie już 9% (3% x 3). W momencie, gdy sankcja zostanie naliczona w wysokości 15% za niezgodności powtarzalne, beneficjent zostaje powiadomiony, że w kolejnym roku takie naruszenie będzie traktowane jako niezgodność celowa, która jest sankcjonowana bardziej dotkliwie.

Od 2015 roku ustanowiono tzw. **system wczesnego ostrzegania**. System ten jest analogiczny do dotychczasowej drobnej niezgodności, w przypadku której rolnik był informowany o obowiązku podjęcia działania naprawczego i usunięcia stwierdzonej drobnej niezgodności. Istotną różnicą między dotychczasową drobną niezgodnością a systemem wczesnego ostrzegania dotyczy kontroli następczych. Dotychczas w każdym przypadku stwierdzenia drobnej niezgodności istniał obowiązek kontroli sprawdzającej, czy rolnik przeprowadził działania naprawcze. Natomiast od roku 2015 w systemie wczesnego ostrzegania realizacja działań naprawczych odnośnie drobnej niezgodności podlega kontroli tylko w przypadku, gdy dany rolnik w oparciu o inne zasady został wytypowany do kontroli. Jeżeli taka kontrola wykaże, że rolnik nie podjął działania naprawczego, wówczas zostanie zastosowana sankcja z mocą wsteczną w odniesieniu do roku stwierdzenia drobnej niezgodności. Wsteczne

zastosowanie sankcji jest możliwe w ciągu trzech lat licząc od roku jej stwierdzenia. W przypadku, gdy kwota zmniejszenia lub wykluczenia z płatności jest równa lub **mniejsza od równowartości 100 euro**, sankcje nie są naliczane, ale obowiązkiem rolnika jest usunięcie stwierdzonych nieprawidłowości.

Rolnik jest powiadamiany o stwierdzeniu niezgodności i obowiązku podjęcia działania naprawczego. Od roku 2015 kontrola następcza, sprawdzająca realizację działania naprawczego, dotyczy 20% przedmiotowych beneficjentów. Stwierdzenie w czasie kontroli niezrealizowania zaleconego działania naprawczego spowoduje odpowiednie zmniejszenie płatności.

PODSUMOWANIE

W niniejszej części przedmiotowej publikacji został przedstawiony zakres norm i wymogów zasady wzajemnej zgodności, które, jak wielokrotnie wspomniano, nie są niczym nowym dla polskich rolników, gdyż składają się na nie przepisy, których stosowanie jest obecnie obowiązkowe dla wszystkich gospodarstw. Należy jednak podkreślić, że wymogi wzajemnej zgodności to zaledwie część przepisów obowiązujących w danym obszarze.

Pozytywny wpływ przestrzegania wymogów wzajemnej zgodności znajduje odzwierciedlenie w jakości życia całego społeczeństwa. Wynika to z faktu, iż wymogi to nic innego, jak dbanie o poszczególne aspekty życia w codziennej działalności rolnika. Składają się na nie: środowisko naturalne, w szczególności ochrona gleb i wód oraz krajobrazu obszarów wiejskich jak również dobrostan, który zapewnia zwierzętom gospodarskim poszanowanie, opiekę i ochronę ze strony rolnika.

To także przestrzeganie procedur w zakresie bezpieczeństwa żywności, które wpływają na jej jakość warunkującą zdrowie konsumentów.

Część II ZAZIELENIE

1. WSTĘP

Płatność z tytułu *praktyk rolniczych korzystnych dla klimatu i środowiska*, czyli **zazielenie**, to obowiązkowy komponent nowego systemu płatności bezpośrednich. Na jej finansowanie przeznaczone jest 30 % krajowej koperty finansowej, tj. ok. 1 mlrd EUR rocznie (szacowana stawka płatności za zazielenie wyniesie ok. 74 EUR/ha).

Zazielenie będzie realizowane przez:

- **dywersyfikację upraw**,
- **utrzymanie trwałych użytków zielonych (TUZ)**,
- **utrzymanie obszarów proekologicznych (EFA¹⁰)**.

Ponadto możliwa będzie realizacja dywersyfikacji upraw poprzez **praktyki równoważne** w ramach Pakietu 1. Rolnictwo zrównoważone objętego Programem Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014–2020.

Wszyscy rolnicy uprawnieni do jednolitej płatności obszarowej zobowiązani będą do realizacji zazielenia. W zależności od ilości posiadanych w gospodarstwie gruntów ornych oraz udziału trwałych użytków zielonych, rolnicy będą zobowiązani do przestrzegania jednej, dwóch lub trzech praktyk zazielenia.

Przepisy unijne przewidują szereg **wykluczeń z obowiązku ich stosowania**, m.in. gospodarstwa, w których ponad 75% użytków rolnych to trwałe użytki zielone lub gospodarstwa o wysokim (ponad 75%) udziale gruntów ornych wykorzystywanych do produkcji traw lub innych zielnych roślin pastewnych albo ugorowanych, z uwagi na korzystne oddziaływanie na środowisko, będą zwolnione z obowiązku realizacji dywersyfikacji upraw lub utrzymywania obszarów proekologicznych.¹¹

Gospodarstwa uczestniczące w **systemie dla małych gospodarstw rolnych** zgodnie z art. 61 rozporządzenia (UE) nr 1307/2013¹², pomimo, że są zwolnione z realizacji zazielenia, będą uprawnione do otrzymania tej płatności.

Grunty objęte uprawami wieloletnimi, tzw. uprawami trwałymi, są **wyłączone z obowiązku** spełniania zazielenia.

Płatność za zazielenie w sposób automatyczny będą otrzymywać rolnicy prowadzący produkcję rolniczą zgodnie z zasadami **rolnictwa ekologicznego**¹³ –

¹⁰ EFA – ang. *ecological focus area*

¹¹ Patrz – odstępstwa w zakresie praktyki dywersyfikacji upraw i praktyki utrzymania obszarów proekologicznych.

¹² ROZPORZĄDZENIE PARLAMENTU EUROPEJSKIEGO I RADY (UE) NR 1307/2013 z dnia 17 grudnia 2013 r. ustanawiające przepisy dotyczące płatności bezpośrednich dla rolników na podstawie systemów wsparcia w ramach wspólnej polityki rolnej oraz uchylające rozporządzenie Rady (WE) nr 637/2008 i rozporządzenie Rady (WE) nr 73/2009.

przepis ten ma zastosowanie jedynie do tej części gospodarstwa rolnego, która jest wykorzystywana do produkcji ekologicznej zgodnie z art. 11 rozporządzenia (WE) nr 834/2007. Oznacza to, że w tym przypadku tylko część ekologiczna gospodarstwa jest automatycznie objęta płatnością za zazielenienie. Natomiast na pozostałej części rolnik objęty jest obowiązkiem spełniania praktyk zazielenienia¹⁴.

Niemniej jednak, właściciel gospodarstwa ekologicznego lub tylko częściowo ekologicznego, ma możliwość odstąpienia od przysługującego mu prawa w zakresie zwolnienia z realizacji obowiązków dotyczących zazielenienia, w sytuacji jeśli będzie chciał realizować zobowiązania wynikające z zazielenienia w całym gospodarstwie.

W przypadku niespełnienia obowiązków w zakresie zazielenienia, przepisy unijne przewidują stosowanie sankcji poprzez odpowiednie zmniejszenie kwoty płatności (*patrz – rozdział: Sankcje za zazielenienie*).

Ważne!

Powierzchnia gruntów ornych, na podstawie której ustala się obowiązki w zakresie dywersyfikacji upraw oraz utrzymania obszarów EFA liczona jest od wszystkich kwalifikujących się gruntów ornych w gospodarstwie. Do ustalenia powierzchni gruntów ornych wlicza się również powierzchnię odrębnych działek rolnych poniżej 0,1 ha, na których jest prowadzona działalność rolnicza, ale do których nie przysługuje płatność (z tego względu, że działka nie spełnia minimalnej powierzchni określonej dla działki rolnej).

Oznacza to, że np. działka rolna o powierzchni 0,05 ha gruntów ornych, na której jest uprawiana marchew, powinna zostać wliczona do powierzchni gruntów ornych w celu wyliczenia zobowiązania w ramach dywersyfikacji upraw oraz utrzymania obszarów EFA.

¹³ Spełniający wymogi określone w art. 29 ust. 1 rozporządzenia (WE) nr 834/2007.

¹⁴ W zależności od ilości posiadanych w gospodarstwie gruntów ornych w całym gospodarstwie oraz udziału trwałych użytków zielonych.

2. DYWERSYFIKACJA UPRAW

Dotyczy gospodarstw rolnych o powierzchni od 10 ha gruntów ornych.

Gospodarstwa, w których występuje:

- a) **od 10 do 30 ha gruntów ornych** – zobowiązane będą do prowadzenia co najmniej **2 różnych upraw** na gruntach ornych, przy czym uprawa główna nie może zajmować więcej niż **75% gruntów ornych**;
- b) **powyżej 30 ha gruntów ornych** – zobowiązane będą do prowadzenia co najmniej **3 różnych upraw** na gruntach ornych, przy czym uprawa główna nie może zajmować więcej niż **75% gruntów ornych**, a dwie uprawy łącznie nie mogą zajmować więcej niż **95% gruntów ornych**.

Wymogi dotyczące maksymalnych progów dla upraw głównych (75% i 95%) nie będą dotyczyły gospodarstw, w których trawa lub inne rośliny zielne (z przeznaczeniem na paszę) lub grunt ugorowany zajmują więcej niż 75% gruntów ornych. W takich przypadkach uprawa główna na pozostałych gruntach ornych nie może zajmować więcej niż 75% pozostałego gruntu ornego, z wyjątkiem przypadku, gdy ten pozostały obszar jest pokryty trawą lub innymi roślinami zielnymi (z przeznaczeniem na paszę) lub stanowi grunt ugorowany.

Za **odrębną uprawę** uznawany będzie:

- rodzaj w klasyfikacji botanicznej upraw,
- **forma ozima i jara tego samego rodzaju**,
- gatunki z rodzin krzyżowych (*Brassicaceae*), psiankowatych (*Solanaceae*) i dyniowatych (*Cucurbitaceae*),
- grunt ugorowany,
- trawa lub inne rośliny zielne (z przeznaczeniem na paszę).

Lista upraw uznawanych za odrębne uprawy w ramach dywersyfikacji upraw znajduje się na stronie internetowej MRiRW w zakładce *Platności bezpośrednio w latach 2015-2020*.

W okresie **od 15 maja do 15 lipca** uprawiane rośliny powinny znajdować się na polu. Będzie to podlegało sprawdzeniu przez organ kontrolny.

W celu obliczenia udziału upraw działkę można zadeklarować tylko raz w danym roku składania wniosków.

ODSTĘPSTWA !

Z obowiązku realizacji dywersyfikacji upraw **zwolnione** będą następujące gospodarstwa:

a) w których więcej niż 75% **gruntów ornych**:

- jest wykorzystywanych do produkcji traw lub innych roślin zielnych (z przeznaczeniem na paszę),
- jest ugorowane lub
- stanowi sumę powyższych upraw,

pod warunkiem, że pozostałe grunty orne nie przekraczają 30 hektarów;

b) w których więcej niż 75% **kwalifikujących się użytków rolnych**:

- stanowią trwale użytki zielone,
- jest wykorzystywane do produkcji traw lub innych roślin zielnych (z przeznaczeniem na paszę), lub
- stanowi sumę powyższych upraw,

pod warunkiem, że pozostałe grunty orne nie przekraczają 30 hektarów;

c) w których więcej niż 50% obszarów w ramach zadeklarowanych gruntów ornych nie zostało zadeklarowanych przez rolnika w jego wniosku o pomoc za poprzedni rok oraz, na podstawie porównania wniosków o pomoc, na wszystkich gruntach ornych są uprawiane inne rośliny niż w poprzednim roku kalendarzowym.

3. UTRZYMANIE TRWAŁYCH UŻYTKÓW ZIELONYCH (TUZ)

W celu ochrony trwałych użytków zielonych, które w dużym stopniu przyczyniają się do zachowania różnorodności biologicznej, a w szczególności odgrywają ważną rolę w pochłanianiu dwutlenku węgla i ochronie gleby, wprowadzono obowiązki dotyczące utrzymania trwałych użytków zielonych.

1) W ramach tych wymogów **na obszarach Natura 2000** będzie obowiązywał **zakaz przekształcania lub zaorywania** wyznaczonych **cennych przyrodniczo trwałych użytków zielonych**, w tym obejmujących gleby torfowe i podmokłe, które wymagają ścisłej ochrony w celu osiągnięcia celów dyrektyw ptasiej (2009/147/WE) i siedliskowej (92/43/EWG).

Każdy rolnik, który będzie posiadał TUZ-y cenne przyrodniczo, zostanie o tym indywidualnie poinformowany w karcie informacyjnej dołączanej do wstępnie wypełnionego wniosku o płatność w 2015 r.

W przypadku, gdy rolnik zaorze lub przekształci TUZ-y cenne przyrodniczo, oprócz sankcji w postaci zmniejszenia płatności, będzie miał obowiązek ponownego przekształcenia tego obszaru w trwały użytek zielony.

2) Ponadto w celu zapobieżenia masowemu przekształcaniu TUZ w grunty orne **w kraju** zostanie wprowadzony obowiązek utrzymania udziału TUZ w powierzchni gruntów rolnych w skali całego kraju, który **nie może się zmniejszyć o więcej niż 5% w stosunku do roku referencyjnego** z 2015 r.¹⁵ Jest to analogiczny mechanizm do obecnie funkcjonującego w ramach zasady wzajemnej zgodności.

W przypadku zmniejszenia wskaźnika TUZ **o więcej niż 5% w skali kraju**, konieczne będzie wdrożenie działań naprawczych polegających na zobowiązaniu rolników, którzy przekształcili trwałe użytki zielone do przywrócenia określonej powierzchni gruntu w TUZ lub odtworzenia takiej samej powierzchni TUZ na innym gruncie.

4. UTRZYMANIE OBSZARÓW PROEKOLOGICZNYCH (EFA)

Dotyczyć będzie gospodarstw o powierzchni **powyżej 15 ha gruntów ornych**, które będą zobowiązane do posiadania obszarów proekologicznych EFA na powierzchni co najmniej **5%**¹⁶ gruntów ornych.

ODSTĘPSTWA !

Z obowiązku realizacji utrzymania obszarów proekologicznych **zwolnione** będą następujące gospodarstwa:

a) w których więcej niż 75 % **gruntów ornych**:

- jest wykorzystywane do produkcji traw lub innych roślin zielnych (z przeznaczeniem na paszę),
- jest ugorowane,
- jest wykorzystywane do uprawy roślin strączkowych lub
- stanowi sumę powyższych upraw,

pod warunkiem, że pozostałe grunty orne nie przekraczają 30 hektarów,

b) w których więcej niż 75 % **kwalityfikujących się użytków rolnych**:

- stanowią trwałe użytki zielone,
- jest wykorzystywane do produkcji traw lub innych roślin zielnych (z przeznaczeniem na paszę) lub
- stanowi sumę powyższych upraw,

pod warunkiem, że pozostałe grunty orne nie przekraczają 30 hektarów.

¹⁵ Poziom referencyjny będzie obliczany jako relacja powierzchni TUZ (zadeklarowanych w 2012 r. oraz nowych TUZ, nieuwzględnionych w 2012 r., które zostaną zadeklarowane w 2015 r.), do całkowitej powierzchni użytków rolnych zadeklarowanych w 2015 r.

¹⁶ Odsetek ten, po przedstawieniu przez Komisję Europejską raportu oceniającego wdrażanie tej praktyki po 2017 r., może zostać podwyższony do 7%.

A. Lista obszarów proekologicznych (EFA)

Do obszarów proekologicznych rolnicy będą mogli zaliczyć następujące elementy:

- 1) **grunty ugorowane** – na których w okresie **od 1 stycznia do 31 lipca** w danym roku nie jest prowadzona produkcja rolna (po upływie tego terminu rolnik będzie mógł przywrócić grunty do produkcji);
- 2) **elementy krajobrazu:**
 - A. Chronione w ramach norm Dobrej Kultury Rolnej (DKR)¹⁷:
 - a) **drzewa** będące pomnikami przyrody;
 - b) **oczka wodne** o łącznej powierzchni mniejszej niż 100 m²;
 - c) **rowy**, których szerokość nie przekracza 2 m;
 - B. Pozostałe elementy spełniające następujące kryteria:
 - a) **żywoploty lub pasy zadrzewione** – o maksymalnej szerokości do 10 m;
 - b) **drzewa wolnostojące** – o średnicy korony wynoszącej przynajmniej 4 m;
 - c) **zadrzewienia liniowe** – obejmujące drzewa o średnicy korony wynoszącej przynajmniej 4 m; odległość między koronami drzew nie powinna przekraczać 5 m;
 - d) **zadrzewienia grupowe**, których korony zachodzą na siebie **oraz zagajniki śródpolne** – o maksymalnej powierzchni do 0,3 ha;
 - e) **miedze śródpolne** – o szerokości od 1 m do 20 m, na których nie jest prowadzona produkcja rolna;
 - f) **oczka wodne** – o maksymalnej powierzchni do 0,1 ha, z wyłączeniem zbiorników zawierających elementy betonowe lub plastik, wraz z możliwością wliczenia do powierzchni oczka strefy z roślinnością nadbrzeżną o szerokości do 10 m występującą wzdłuż wody;
 - g) **rowy** – o maksymalnej szerokości do 6 m, włączając otwarte ciekły wodne służące do nawadniania i odwadniania, z wyłączeniem kanałów wykonanych z betonu;

¹⁷ Określone w rozporządzeniu w MRiRW z dnia 11 marca 2010 r. w sprawie minimalnych norm (Dz. U. Nr 39, poz.211, z późn. zm.).

WAŻNE !

Wszystkie elementy krajobrazu deklarowane jako obszary proekologiczne muszą być w posiadaniu rolnika.

Za obszary proekologiczne mogą być uznane **elementy krajobrazu** położone na gruncie ornym, jak również takie elementy krajobrazu, które **przylegają do gruntów orných gospodarstwa**. Do obszaru EFA mogą być wliczane również takie elementy, które nie kwalifikują się do powierzchni uprawnionej do jednolitej płatności obszarowej (*patrz – rozdział: Kwalifikowalność a obszary proekologiczne EFA*).

Obszary EFA muszą spełniać minimalne/maksymalne wielkości określone w przepisach unijnych dla poszczególnych obiektów EFA. Oznacza to, że w przypadku zadrzewień grupowych o wielkości np. 0,4 ha nie jest możliwe nawet częściowe (do 0, 3 ha) wliczenie takiego elementu do powierzchni EFA.

Natomiast w przypadku elementów linowych, np. stref buforowych, żywoplotów, rowów, za obszar proekologiczny uznaje się wyłącznie te części elementu, które spełniają wymagane dla tych obiektów szerokości.

3) **strefy buforowe**, w tym strefy buforowe na trwałych użytkach zielonych, pod warunkiem, że różnią się one od przylegającej kwalifikującej się powierzchni użytków rolnych, o szerokości ustanowionej:

- w ramach norm DKR (przynajmniej 5 m, 10 m lub 20 m) oraz
- inne strefy buforowe o szerokości nie mniejszej niż 1 m, usytuowane na, lub przylegające do gruntu ornego, w taki sposób, że ich dłuższe krawędzie są równoległe do krawędzi cieku wodnego lub zbiornika wodnego;

Strefy buforowe mogą obejmować również pasy z roślinnością nadbrzeżną o szerokości do 10 m występującą wzdłuż cieku wodnego;

Na strefach buforowych nie może być prowadzona produkcja rolna, niemniej jednak wypas lub koszenie na tych obszarach będą możliwe, pod warunkiem, że strefę tę będzie można odróżnić od przyległych użytków rolnych. Powyższa zasada odnosi się także do stref buforowych ustanowionych w ramach norm DKR jeśli rolnik zdecyduje się je zadeklarować do EFA.

WAŻNE !

Za obszary proekologiczne mogą być uznane **strefy buforowe** położone na gruncie ornym, jak również strefy, które **przylegają dłuższą krawędzią do gruntów orných gospodarstwa**.

- 4) **pasy gruntów kwalifikujących się do płatności wzdłuż obrzeży lasu** – o szerokości od 1 m do 10 m; na pasach tych dopuszcza się zarówno prowadzenie, jak i nieprowadzenie produkcji. Decyzję w tym zakresie pozostawia się rolnikowi.

W przypadku, jeśli:

- **produkcja nie będzie prowadzona** – dopuszcza się wypas lub koszenie, pod warunkiem, że pasy te można odróżnić od przyległych gruntów rolnych;
- **produkcja będzie prowadzona** – obowiązkowe będzie stosowanie współczynnika ważenia - 0,3 (*patrz - współczynniki ważenia i konwersji*);

- 5) **zagajniki o krótkiej rotacji, na których:**

- obowiązuje **zakaz stosowania środków ochrony roślin**,
- **i możliwe jest stosowanie nawożenia mineralnego w następujących limitach:**
 - a) w roku założenia plantacji – dawki nawozów mineralnych nie mogą przekroczyć 20 kg/ha N, 20 kg/ha P₂O₅ i 40 kg/ha K₂O oraz
 - b) w roku następującym po zbiorze roślin – dawki nawozów mineralnych nie mogą przekroczyć 80 kg/ha N, 30 kg/ha P₂O₅ i 80 kg/ha K₂O;

Przewiduje się, że do zagajników traktowanych jako EFA zaliczane będą **gatunki drzew z rodzaju wierzba, brzoza, oraz topola czarna** i jej **krzyżówki**.

W przypadku zagajników, powierzchnia zaliczana do obszaru EFA będzie stanowić jedynie 30% powierzchni rzeczywistej (*patrz - współczynniki ważenia i konwersji*);

- 6) **obszary zalesione** po 2008 r. w ramach PROW 2007-2013 (zalesienia na gruntach rolnych) i PROW 2014-2020, które kwalifikowały się (zapewniły rolnikowi prawo) do jednolitej płatności obszarowej w 2008 r. ;
- 7) **międzyplony lub pokrywę zieloną** – w postaci (i) wsiewek traw w uprawę główną lub (ii) mieszanek utworzonych z **co najmniej 2 gatunków roślin** z następujących grup roślin uprawnych: zbóż, oleistych, pastewnych, bobowatych drobnonasiennych, bobowatych grubonasiennych oraz roślin miododajnych.

Udział głównego składnika w mieszance, liczony na powierzchni pola lub w mieszance siewnej, nie może przekraczać **80%**.

Międzyplony i pokrywa zielona ustanowione w formie mieszanek muszą być wysiane w następujących terminach:

- *międzyplony ścierniskowe: do dnia 15 sierpnia;*
- *międzyplony ozime: do dnia 1 października.*

Ponadto międzyplony te muszą być utrzymywane na polu:

- *międzyplony ścierniskowe: do dnia 15 września;*
- *międzyplony ozime: do dnia 15 lutego.*

WAŻNE !

Mieszanki złożone z samych gatunków zbóż nie będą uznawane za obszar proekologiczny.

Rośliny ozime zwykle wysiewane jesienią do zbioru lub do wypasu, ani międzyplony zadeklarowane jako praktyki równoważne do praktyki dywersyfikacji upraw (w ramach programu rolnośrodowiskowego lub rolnośrodowiskowo – klimatycznego), **nie mogą być jednocześnie deklarowane jako obszary proekologiczne.**

Powierzchnia zaliczana do obszaru EFA będzie stanowić jedynie 30% powierzchni rzeczywistej (*patrz - współczynniki ważenia i konwersji*).

Przykładowa lista gatunków, z których możliwe będzie tworzenie mieszanek uznawanych za obszar proekologiczny dostępna jest na stronie Ministerstwa Rolnictwa i Rozwoju Wsi w zakładce *Platności bezpośrednio w latach 2015-2020*.

- 8) **uprawy wiążące azot** (czyli rośliny bobowate) – mające na celu poprawę różnorodności biologicznej.¹⁸ Powierzchnia zaliczana do obszaru EFA będzie stanowić jedynie 70% powierzchni rzeczywistej (*patrz - współczynniki ważenia i konwersji*).

Lista roślin wiążących azot, których uprawa będzie uznana za obszar EFA obejmuje:

- bób (*Vicia faba major L.*);
- bobik (*Vicia faba minor L.*);
- ciecierzycza (*Cicer*);
- fasola zwykła (*Phaseolus vulgaris L.*);
- fasola wielokwiatowa (*Phaseolus coccineus L.*);
- groch siewny (*Pisum sativum L. (partim)*);
- groch siewny cukrowy (*Pisum sativum L. (partim)*);
- soczewica jadalna (*Lens culinaris Medik.*);
- soja zwyczajna (*Glycine max (L.) Merrill*);
- łubin biały (*Lupinus albus L.*);
- łubin wąskolistny (*Lupinus angustifolius L.*);
- łubin żółty (*Lupinus luteus L.*);
- peluszka (*Pisum arvense L.*);
- seradela uprawna (*Ornithopus sativus Brot.*);
- wyka siewna (*Vicia sativa L.*);
- koniczyna czerwona (*Trifolium pratense L.*);

¹⁸ Gatunki roślin bobowatych, których uprawa będzie uznana za obszar EFA zostaną określone w rozporządzeniu.

- koniczyna biała (*Trifolium repens L.*);
- koniczyna białorożowa (*Trifolium hybridum L.*);
- koniczyna perska (*Trifolium resupinatum L.*);
- koniczyna krwistoczerwona (*Trifolium incarnatum L.*);
- komonica zwyczajna (*Lotus corniculatus L.*);
- esparceta siewna (*Onobrychis vicifolia Scop.*);
- lucerna siewna (*Medicago sativa L.*);
- lucerna mieszańcowa (*Medicago x varia T. Martyn*);
- lucerna chmielowa (*Medicago lupulina L.*);
- lędźwian (*Lathyrus L.*);
- wyka kosmata (*Vicia sativa L.*);
- nostrzyk (*Melilotus (L.) Mill.*).

Rośliny bobowate uprawiane jako międzyplony i zadeklarowane jako praktyki równoważne do praktyki dywersyfikacji upraw (w ramach programu rolnośrodowiskowego lub rolnośrodowiskowo – klimatycznego), **nie mogą być jednocześnie deklarowane jako obszary EFA.**

WAŻNE !

- Uprawy wiążące azot (bobowate) oraz ugory mogą być jednocześnie zaliczone jako uprawa w ramach dywersyfikacji upraw oraz jako obszar proekologiczny (EFA).
- Rolnik może zgłosić ten sam obszar lub element krajobrazu jako obszar proekologiczny **tylko raz w danym roku** składania wniosków.

PAMIĘTAJ !

- Obszary proekologiczne **co do zasady powinny znajdować się na gruntach ornych danego gospodarstwa rolnego**, z wyjątkiem:
 - zagajników o krótkiej rotacji,
 - obszarów zalesionych.
- W przypadku elementów krajobrazu i stref buforowych, obszary proekologiczne mogą również **przylegać** do gruntów ornych gospodarstwa.
- O tym, czy element krajobrazu lub strefa buforowa mogą być uznane za obszar EFA decyduje ich przyleganie do gruntu ornego (*patrz – rozdział „Przylegające” obszary proekologiczne.*

B. Kwalifikowalność a obszary proekologiczne EFA

Za obszary proekologiczne mogą być uznane elementy krajobrazu, które:

- 1) **wliczają się do obszaru działki rolnej kwalifikującej się do jednolitej płatności obszarowej**, tzn. są to elementy krajobrazu, które:
 - tradycyjnie występują na gruntach rolnych i ich **szerokość nie przekracza 2 metrów** (żywopłoty, rowy, murki) oraz
 - **są chronione w ramach norm DKR** (tj.: drzewa będące pomnikami przyrody; oczka wodne o łącznej powierzchni mniejszej niż 100 m² oraz rowy, których szerokość nie przekracza 2 metrów),
- 2) **nie wliczają się do powierzchni działki rolnej kwalifikującej się do płatności**, z uwagi na swoje rozmiary (elementy szersze niż 2 metry),

W tym przypadku, aby takie elementy mogły być zaliczone do obszaru EFA, muszą spełniać minimalne/maksymalne wielkości określone dla obiektów EFA (*patrz: Lista obszarów proekologicznych EFA*).

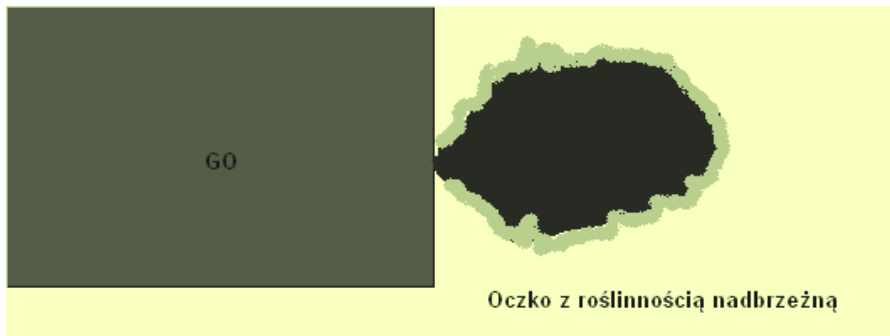
Należy zaznaczyć, że do obszaru EFA będą wliczały się ww. elementy krajobrazu położone na lub przylegające do gruntu ornego stanowiącego oddzielną działkę rolną o powierzchni poniżej 0,1 ha (na której jest prowadzona działalność rolnicza, ale do której nie przysługuje płatność, z tego względu, że nie spełnia minimalnej powierzchni określonej dla działki rolnej).

Oznacza to, że np. rów o szerokości do 2 m przylegający dłuższą krawędzią do gruntu ornego stanowiącego oddzielną działkę o powierzchni poniżej 0,1 ha, na której uprawia się marchewkę, może zostać uznany za obszar EFA.

C. „Przylegające” obszary proekologiczne

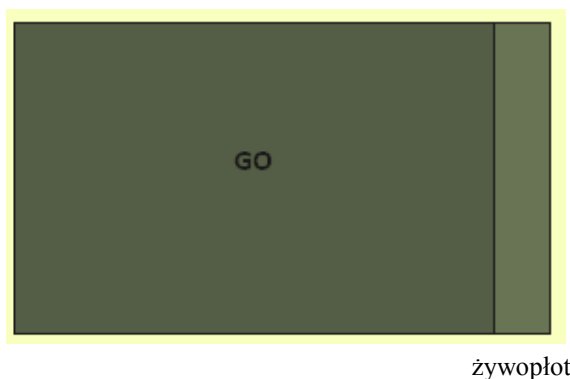
Elementy krajobrazu o nieregularnym kształcie (np. oczka wodne, pojedyncze drzewa, zadrzewienia grupowe) są uznawane za obszary EFA, jeśli będą fizycznie dotykały gruntu ornego, przynajmniej w jednym punkcie (nie jest określona minimalna wielkość punktu styczności) (rys.1).

▪ **Rys.1**

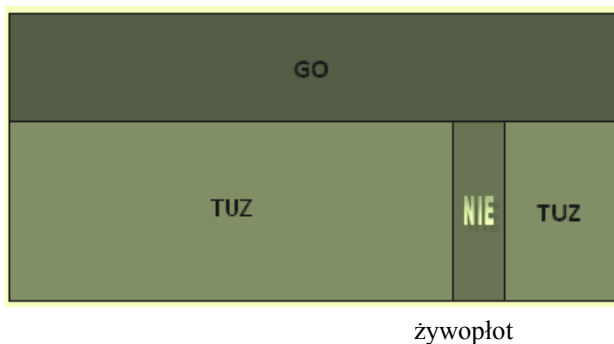
Linijowe elementy krajobrazu (np. żywopłot, rów) oraz strefy buforowe są uznawane za obszary proekologiczne (EFA), jeśli przylegają **dłuższą krawędzią** do gruntu ornego (rys. 2).

▪ **Rys.2**

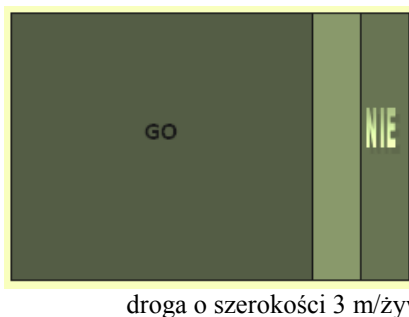
Żywopłot na rys. 3 nie może zostać uznany za obszar proekologiczny, ponieważ dłuższą krawędzią przylega do trwałego użytku zielonego, a nie do gruntu ornego.

▪ Rys. 3

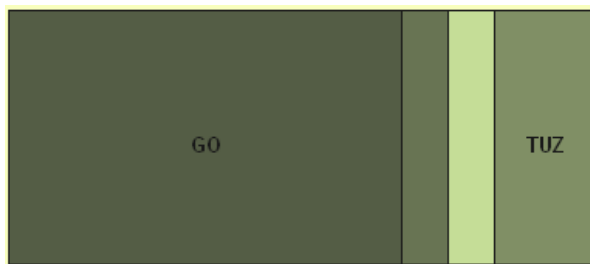
Jeśli element krajobrazu lub strefa buforowa są oddzielone od gruntu ornego np. drogą niekwalifikującą się do płatności (droga przekracza szerokość 2 metrów), **to nie może on zostać uznany za obszar proekologiczny** (rys.4).

▪ Rys.4

Na rys. 5 element krajobrazu (rów) przylega do innego elementu krajobrazu (żywopłotu), który to przylega do gruntu ornego. W takim przypadku, każdy z tych elementów, zarówno żywopłot, jak i rów, mogą być uznane za obszar proekologiczny, pod warunkiem, że element krajobrazu (żywopłot) położony między gruntem ornym, a rowem kwalifikuje się do powierzchni uprawnionej do płatności (ma szerokość do 2 metrów).

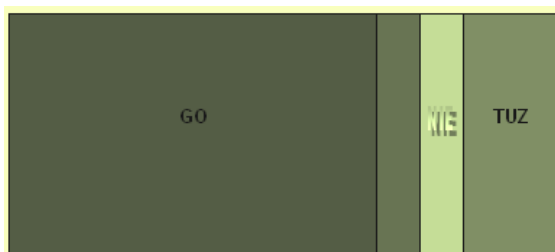
▪ **Rys. 5**

żywoplot do 2 m/ rów

Na rys. 6 do obszaru proekologicznego może być zaliczony jedynie żywoplot (spełniający wymiary określone dla obszaru EFA), gdyż przylega on bezpośrednio do gruntu ornego. Natomiast rów nie może być zadeklarowany do obszaru EFA, ponieważ przylega do żywoplotu, który nie kwalifikuje się do płatności (jest szerszy niż 2 metry).

▪ **Rys. 6**

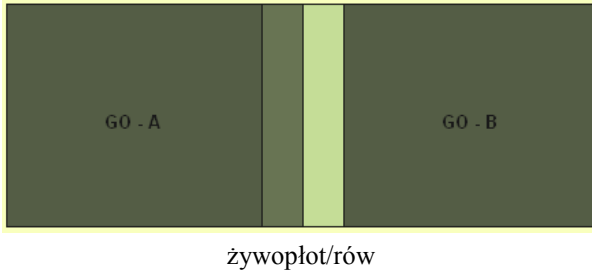
żywoplot o szerokości 3 m/ rów

W przypadku przedstawionym na rys. 7, jeżeli grunt orný A (GO – A) i żywoplot zostaną zadeklarowane przez rolnika A (są w posiadaniu rolnika A), a grunt orný B (GO – B) i rów przez rolnika B (są w posiadaniu rolnika B), to oba elementy krajobrazu mogą zostać uznane za obszar proekologiczny, pod warunkiem, że spełniają parametry właściwe dla EFA, niezależnie od tego, czy kwalifikują się do płatności, czy nie.

Natomiast jeżeli grunt orný A (GO – A) oraz żywoplot i rów zostaną zadeklarowane przez rolnika A (są w posiadaniu rolnika A), natomiast grunt orný B (GO – B) przez

rolnika B, to rów może zostać uznany za obszar proekologiczny przez rolnika A, jedynie pod warunkiem, że żywopłot kwalifikuje się do płatności (ma szerokość do 2 metrów).

▪ **Rys. 7**

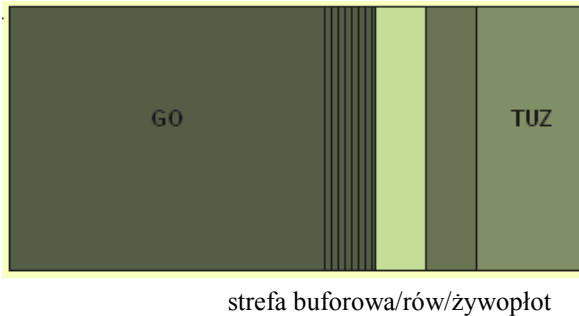

W przypadku przedstawionym na rys. 8, jeśli strefa buforowa jest położona na gruncie ornym, to rów można uznać za przylegający do gruntu ornego niezależnie od tego, czy kwalifikuje się do płatności, czy nie.

W przypadku, jeśli rów kwalifikuje się do powierzchni uprawnionej do płatności (ma szerokość do 2 metrów), wówczas także żywopłot, niezależnie od tego, czy kwalifikuje się do płatności, czy nie, może zostać uznany za obszar proekologiczny.

Jeśli rów nie kwalifikuje się do powierzchni uprawnionej do płatności (jest szerszy niż 2 metry) – żywopłot nie może zostać uznany za obszar proekologiczny.

▪ **Rys. 8**

D. Współczynniki ważenia i konwersji

Współczynniki konwersji i ważenia wykorzystywane do obliczania powierzchni obszarów proekologicznych będą stosowane do wszystkich obszarów EFA. Ich wartość odzwierciedla zróżnicowane znaczenie poszczególnych obszarów dla różnorodności biologicznej.

Matryca współczynników ważenia i konwersji dla obszarów proekologicznych EFA

ELEMENT	WSPÓL- CZYNNIK KONWERSJI <i>(m/ drzewo do m²)</i>	WSPÓL- CZYNNIK WAŻENIA	OBSZAR EFA <i>(po zastosowaniu obu współczynników)</i>
Grunt ugorowany <i>(1 m²)</i>	-	1	1 m²
Elementy krajobrazu:			
Żywopłaty/ strefy zadrzewione <i>(1m)</i>	5	2	10 m²
Drzewa wolnostojące (drzewo)	20	1,5	30 m²
Zadrzewienia liniowe (1m)	5	2	10 m²
Zadrzewienia grupowe/ zagajniki śródpolne (1 m²)	-	1,5	1,5 m²
Miedze śródpolne (1m)	6	1,5	9 m²
Oczka wodne (1 m²)	-	1,5	1,5 m²
Rowy (1 m)	3	2	6 m²
Strefy buforowe (1m)	6	1,5	9 m²
Pasy gruntów kwalifikujących się do płatności wzdłuż obrzeży lasu (1m):			
- bez produkcji	6	1,5	9 m²
- z produkcją	6	0,3	1,8 m²
Zagajniki o krótkiej rotacji (1 m²)	-	0,3	0,3 m²
Obszary zalesione w ramach PROW (1m²)	-	1	1 m²
Międyzplony i pokrywa zielona (1 m²)	-	0,3	0,3 m²
Uprawy wiążące azot (1m²)	-	0,7	0,7 m²

Źródło: Rozporządzenie Delegowane Komisji (UE) Nr 639/2014.

Współczynniki te służą do przeliczenia rzeczywistej powierzchni obiektów uznawanych za obszary proekologiczne na powierzchnię przeliczeniową, większą lub mniejszą od rzeczywistej.

W przypadku elementów o charakterze liniowym i punktowym zastosowanie współczynników będzie powodowało zwiększenie ich powierzchni wliczanej do obszaru EFA. Natomiast w przypadku obszarów, dla których wartość współczynników została określona na poziomie poniżej 1, zastosowanie tych współczynników spowoduje, że rzeczywista powierzchnia tych obszarów zaliczana do EFA zostanie zmniejszona i będzie, w przypadku międzyplonów, zagajników o krótkiej rotacji i pasów przy lesie z produkcją, stanowić jedynie 30% powierzchni rzeczywistej, a w przypadku upraw wiążących azot - 70% powierzchni rzeczywistej¹⁹.

Przykład

- 1 drzewo wolnostojące (średnica korony powyżej 4 m) po przemnożeniu przez współczynnik konwersji (20) i współczynnik ważenia (1,5) da nam w sumie 30 m² obszaru EFA.

1 drzewo x 20 x 1,5 = 30 m² obszaru EFA

- Oczko wodne (o powierzchni 1000 m²) po przemnożeniu przez współczynnik ważenia (1,5) da w sumie 1500 m² obszaru EFA.

1000 m² (pow. oczka wodnego) x 1,5 = 1500 m² obszaru EFA

Więcej na temat praktycznego zastosowania współczynników – patrz: rozdział - Utrzymanie obszarów proekologicznych w gospodarstwie w praktyce.

E. Utrzymanie obszarów proekologicznych w gospodarstwie w praktyce

KROK 1 – Należy wyliczyć jaką powierzchnię w gospodarstwie trzeba przeznaczyć na obszary proekologiczne.

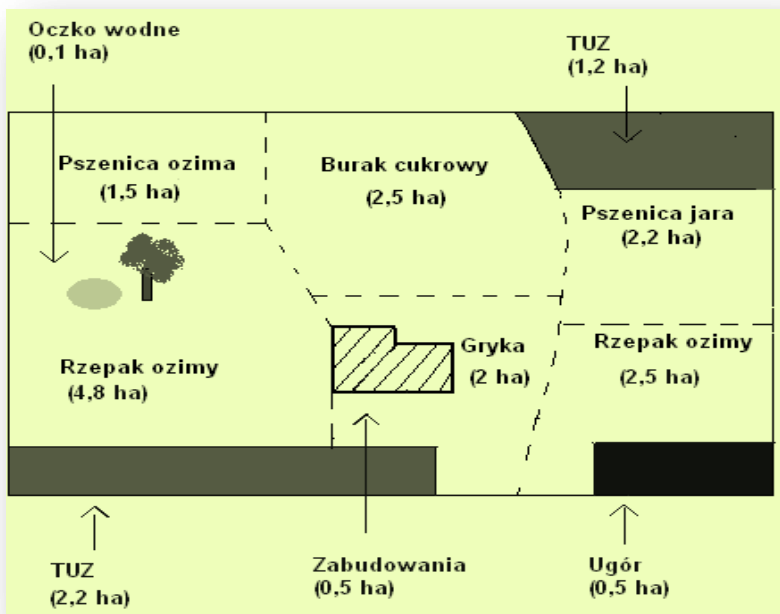
Dokonyjemy tego poprzez **wyliczenie powierzchni odpowiadającej 5% powierzchni gruntów ornych** zadeklarowanych do jednolitej płatności obszarowej (zgodnie z przykładem przedstawionym na rys. 9 i 10).

¹⁹ Zastosowanie współczynników o wartości poniżej 1 jest obowiązkowe dla państwa członkowskiego.

▪ Rys. 9

Powierzchnia gospodarstwa	20,0 ha
uprawy	15,5 ha
ugory	0,5 ha
trwale użytki zielone (TUZ)	3,4 ha
oczko wodne	0,1 ha
drzewo wolnostojące (średnica korony $\geq 4\text{m}$)	1 szt.
zabudowania	0,5 ha
Grunty orne (GO)	16,0 ha
EFA	5%
Wymagana powierzchnia EFA	0,8 ha

▪ Rys. 10

Jak wynika z przedstawionych danych, na obszary proekologiczne należy przeznaczyć **0,8 ha GO**.

KROK 2 – W celu realizacji EFA na powierzchni 0.8 ha GO w pierwszej kolejności należy uwzględnić te obszary proekologiczne, które występują już w gospodarstwie.

Dostępne w gospodarstwie obszary proekologiczne to:

- ugory = 0,5 ha (5000 m²)
- oczko wodne = 0,1 ha (1000 m²)
- drzewo wolnostojące = 1 szt.

KROK 3 – Powierzchnię rzeczywistą posiadanych obszarów proekologicznych należy następnie przemnożyć **przez współczynniki ważenia i konwersji**, a potem zsumować ich powierzchnię.

Otrzymany wynik pozwoli ocenić, czy w gospodarstwie istnieje konieczność wyznaczenia dodatkowych obszarów EFA.

- **Grunt ugorowany: 5000 m² x 1 (współcz. ważenia) = 5000 m² obszaru EFA**
- **Drzewo: 1 x 20 (współcz. konwersji) x 1,5 (współcz. ważenia) = 30 m² obszaru EFA**
- **Oczko wodne: 1000 m² x 1,5 (współczynnik ważenia) = 1500 m² obszaru EFA**

Suma obszaru EFA: 0,653 ha (6530 m²)

Wymagana powierzchnia EFA: 0,8 ha

Brakuje: 0,147 ha obszaru EFA

KROK 4 – Z obliczeń wynika, iż w gospodarstwie brakuje 0,147 ha obszaru EFA. W celu wypełnienia tego zobowiązania rolnik może np. zdecydować się na powiększenie obszaru ugorowanego lub ustanowić inny obszar z listy EFA. W tym przypadku rolnik zdecydował, że brakujący obszar EFA wypełni poprzez uprawę roślin wiążących azot (współczynnik ważenia - 0,7).

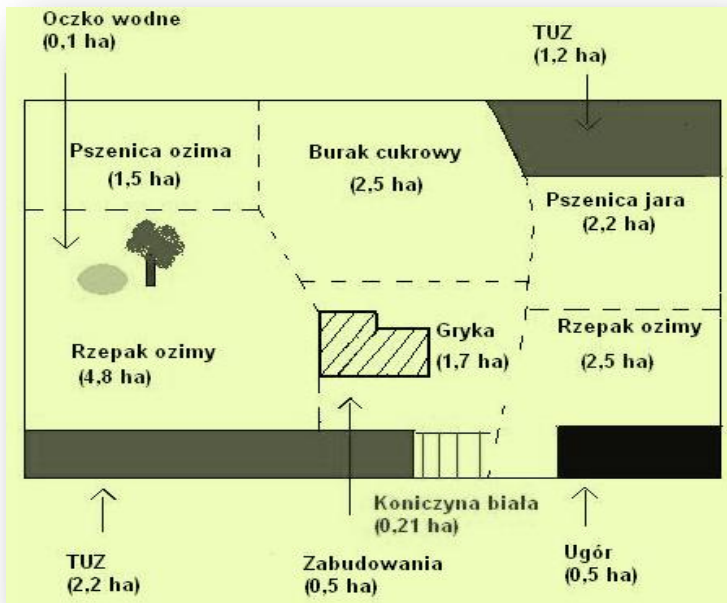
- **0,147 ha = 1470 m² (pow. brakującego obszaru EFA)**

Ponieważ do wyliczenia powierzchni uprawy wiążącej azot zaliczanej do EFA należy zastosować współczynnik 0,7, rzeczywista powierzchnia pod tą uprawą będzie większa.

- **1470 m² : 0,7 (współczynnik dla upraw wiążących azot) = 2100 m²** - taką minimalną powierzchnię rzeczywistą GO należy przeznaczyć na uprawy wiążące azot.

W tym celu w gospodarstwie zmniejszono powierzchnię zasiewu gryki na rzecz 0,21 ha koniczyny białej (rys. 11).

▪ Rys. 11

PODSUMOWANIE:

W gospodarstwie należy przeznaczyć **0,8 ha GO na obszary EFA**.

W tym celu wykorzystano istniejące w gospodarstwie następujące elementy EFA: grunt ugorowany, drzewo, oczko wodne. Dodatkowo wysiano uprawę wiążącą azot (koniczynę białą).

OBSZAR PROEKOLOGICZNY	POWIERZCHNIA RZECZYWISTA OBSZARU EFA	POWIERZCHNIA OBSZARU EFA PO ZASTOSOWANIU WSPÓLCZYNNIKÓW
Grunt ugorowany	0,5 ha	0,5 ha
Drzewo wolnostojące	1 drzewo	0,003 ha
Oczko wodne	0,1 ha	0,15 ha
Uprawa wiążąca azot (koniczyna biała)	0,21 ha	0,147 ha
		RAZEM: 0,8 ha

Co daje łącznie wymaganą powierzchnię obszarów EFA w gospodarstwie: **0,8 ha GO**.

F. Wspólna realizacja praktyki utrzymania obszarów proekologicznych

Rolnicy, których gospodarstwa leżą w bliskiej odległości mogą skorzystać z możliwości wspólnej realizacji wymogu obszary proekologiczne. W takim przypadku muszą być spełnione następujące warunki:

- we wspólnej realizacji praktyki EFA **może uczestniczyć do 10-ciu rolników**;
- gospodarstwa muszą **znajdować się w bliskiej odległości** - 80% powierzchni każdego z gospodarstw powinno znajdować się w promieniu maksymalnie 15 km, tj. w okręgu o średnicy 30 km;
- wspólnie rozliczane mogą być jedynie **przylegające obszary proekologiczne** (nie jest określona minimalna wielkość punktu stycznego);
- każdy z rolników **zapewnia**, aby **przynajmniej połowa (50%) obszarów**, które powinien przeznaczyć na obszary EFA (czyli powierzchnia odpowiadająca 2,5% GO), była położona **na terenie jego gospodarstwa rolnego**. Pozostała część może być realizowana poprzez „wspólny obszar proekologiczny”;
- obszary EFA objęte wspólnym wdrożeniem mogą stanowić **jeden lub kilka obszarów** i znajdować się **na gruncie jednego lub więcej rolników**, tzn. nie wszyscy rolnicy biorący udział we wspólnej realizacji praktyki EFA muszą uczestniczyć w tworzeniu wspólnego obszaru proekologicznego;
- rolnicy są zobowiązani zawrzeć **pisemną umowę** w odniesieniu do: (i) szczegółów finansowych porozumienia oraz (ii) sankcji w przypadku stwierdzenia niezgodności na wspólnym obszarze EFA.

5. SANKCJE W ZAKRESIE ZAZIELENIENIA

W przypadku nieprzestrzegania praktyk zazielenienia na rolników nakładane będą kary administracyjne polegające na zmniejszeniu kwoty otrzymanych w danym roku płatności bezpośrednich²⁰. Przez dwa pierwsze lata wdrażania zazielenienia (2015 r. i 2016 r.) kary te nie będą wykraczać poza kwotę otrzymanej płatności za zazielenienie i, w zależności od stopnia stwierdzonej niezgodności, będą obejmować część lub całość płatności za zazielenienie. Natomiast w kolejnych latach kary będą mogły nawet przewyższać otrzymaną kwotę zazielenienia (w 2017 r. o maksymalnie 20%, a od 2018 r. o maksymalnie 25%), co oznacza, że w razie

²⁰ Zgodnie z art. 77 ust. 6 rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 1306/2013 z dnia 17 grudnia 2013 w sprawie finansowania wspólnej polityki rolnej, zarządzania nią i monitorowania jej oraz uchylające rozporządzenia Rady (EWG) nr 352/78, (WE) nr 165/94, (WE) nr 2799/98, (WE) nr 814/2000, (WE) nr 1290/2005 i (WE) nr 485/2008

stwierdzenia niezgodności, kara za nieprzestrzeganie praktyk zazielenienia spowoduje także częściowe zmniejszenie jednolitej płatności obszarowej.

NOTATKI